

Augustinovo razumijevanje Euharistije prema komentaru na Ivanovo evanđelje

Kolak, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:881688>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

Ivan Kolak

AUGUSTINOVO RAZUMIJEVANJE
EUHARISTIJE PREMA KOMENTARU NA
IVANOVO EVANĐELJE

Diplomski rad

Split, 2020.

Sadržaj

Uvod.....	3
1. Povijesni kontekst Euharistije	5
1.1 Pralikovi Euharistije u Starom zavjetu	5
1.2 Euharistija u Novozavjetnim spisima	6
1.3 Euharistija u nauku crkvenih otaca.....	8
2. Euharistija u svjetlu kristologije.....	11
2.1.1 Augustinova sakramentologija.....	11
2.1.2 Sakramentalnost Euharistije.....	13
2.2 Odnos utjelovljenja i Euharistije	14
2.3 Augustinova vjera u Euharistiju	18
2.3.1 Euharistija kao hrana.....	18
2.3.2 Euharistija kao žrtva	20
2.3.3 Vjera u stvarnu Kristovu prisutnost	23
3. Euharistija u svjetlu eklezilogije	25
3.1.1 Kristovo Tijelo za izgradnju Tijela – Crkve	25
3.1.2 Euharistija izgrađuje zajedništvo Crkve	27
3.1.3 Ključ jedinstva Crkve	29
3.2 Kristovo Tijelo za osobnu izgradnju vjernika	31
3.2.1 Euharistija podaruje besmrtnost.....	32
3.2.2 Zalog života vječnog.....	33
4. Preuvjeti ispravnog blagovanja Euharistije.....	36
4.1.1 Čudorednost života	36
4.1.2 Vjernički stav	38
Zaključak.....	40
Bibliografija	42

Uvod

U ovom radu naslovljenom kao „*Augustinovo razumijevanje Euharistije prema komentaru na Ivanovo Evanđelje*“ cilj je predstaviti Augustinovo poimanje Euharistije - najvećeg otajstva kršćanske vjere, koje je ujedno vrelo i vrhunac svega kršćanskog života. Premda je Euharistija otajstvo, ipak je kroz stoljeća, od samih početaka, poticala brojne ljude Crkve da o njoj razmišljaju, meditiraju, a neke i da napišu svoje viđenje tog otajstva. Razlog tome, svakako leži u svijesti svakog kršćanina, kako je to otajstvo povjerio Crkvi sam Gospodin Isus Krist, ostavivši u materijalnim stvarnostima hranu za život vječni – Sebe. Među tim ljudima Crkve, svakako se ističe sveti Augustin, jedan od najznamenitijih umova i crkvenih naučitelja, za kojeg, kako kaže papa Benedikt XVI., znaju i oni koji nemaju veze s kršćanstvom. Njegovoj sveopćoj prepoznatljivosti, zaslužan je svakako njegov impozantni opus djela koji je, osim na Zapadu, utkan i u kulturu ostatka svijeta. Među njegovim brojnim djelima, svakako se ističe i „*Tumačenje Ivanova Evanđelja*“ koje se smatra najboljim tumačenjem četvrtog Evanđelja u cijeloj patristici. Njegov nauk o Euharistiji nije nigdje sustavno izložen u nekom od njegovih djela, čiji se razlog ne smije tražiti u nezainteresiranosti ili banaliziranju iste, već u tome što je nauk o Euharistiji tog vremena bio opća vjera Crkve. Premda nije ostavio zasebno djelo o Euharistiji, nauk o njoj, itekako se može izvući iz njegovih brojnih dijela, osobito propovijedi koje je propovijedao svom povjerenom stadi u Hiponu.

Prije samog iznošenja Augustinovog nauka o Euharistiji, na temelju komentara na Ivanovo Evanđelje, ali i drugih njegovih djela, potrebno se dotaknuti samih povijesnih početaka Euharistije, koja svoje izvore vuče, kako u Novom, tako i u Starom zavjetu, gdje nailazimo na njene pralikove. Nakon tog prvog poglavlja, kojim će se dati jedan zaokružen povijesni slijed Euharistije, u drugom poglavlju rada, valja iznijeti nauk o Euharistiji u svjetlu kristologije, gdje je cilj temeljiti teze na Augustinovom komentaru, polazeći ponajprije od Augustinovog nauka o općoj sakramentologiji, a potom i sakramentalnosti same Euharistije. Nakon sakramentologije, u tom drugom poglavlju, riječ će biti i o nezaobilaznoj temi odnosa utjelovljenja Isusa Krista i Euharistije, bez kojeg ne bi ni bilo Euharistije. I za kraj drugog poglavlja, na vidjelo će se istaknuti Augustinova vjera u presvetu Euharistiju, koja je nebrojeno puta bila dovedena u pitanje, osobito u kasnijim vremenima od strane Luthera i reformatora.

Nakon drugog poglavlja iznesenog u svjetlu kristologije, treće poglavlje bavit će se Euharistijom u svjetlu ekleziologije, bez koje bi Euharistija u samoj sebi bila neobjašnjiva. Ovim poglavljem, prikazat će se njihov međusobno neodvojiv odnos, u kojem zajednica živi od Euharistije, a gdje je sama Euharistija upućena na zajednicu, i gdje zajednica iz nje crpi brojna milosna djelovanja, kako za tijelo, tako i za dušu, do te mjere da izgrađuje do mučeništva, čega je i sam Augustin bio itekako svjestan razvivši na brojnim mjestima svoju, uvijek aktualnu, ekleziologiju.

I na kraju, u posljednjem, četvrtom poglavlju ovog rada, riječ će biti o preduvjetima koji su potrebni da bi vjernik mogao na ispravan način pristupiti blagovanju Euharistije. Među tim preduvjetima, ističe se čudorednost života, po kojoj su kršćani bili itekako prepoznatljivi, i vjernički stav bez kojeg bi blagovanje Euharistije bilo nepotpuno.

1. Povijesni kontekst Euharistije

Kako bi se ispravnije razumio Augustinov nauk o sakramentalnosti Euharistije, potrebno se dotaknuti samih početaka Euharistije i vidjeti odakle teologija euharistije vuče svoje korijene kroz povijest. Taj nam povijesni prikaz razvoja euharistijskog nauka, u nekoj mjeri pomaže osvijetliti sam Augustinom nauk, koji se ne odmiče od korijena, što su neki za njega držali, već na svoj originalan način tumači ono što je i sam primio u baštinu od majke Crkve, te to primljeno, nastavlja dalje razvijati.

1.1. Pralikovi Euharistije u Starom zavjetu

Osim što u Novome zavjetu postoje svjedočanstva o ustanovljenju Euharistije, može se reći da Euharistija svoje korijene također ima i u Starome zavjetu. Barem su to tako doživljavali i tumačili sveti oci, pa i sam Augustin, koji su govorili o pralikovima Euharistije u Starome zavjetu. Upravo zato ih je važno spomenuti ovdje. Više je takvih pralikova, a najznačajniji od njih svakako je Pasha i pashalna večera.

Semitima je, naime, zajedničko blagovanje imalo sakralno i simboličko značenje. Sakralna blagovanja u Izraelu imaju dugu povijest, te vjerojatno potječu još iz predmojsijevog doba. Takve zajedničke sakralne večere Izraelci su blagovali u okviru Pashe i blagdana beskvasnih kruhova.¹ Pasha je najstariji, najveći i najvažniji blagdan za Izraelce. Ovaj blagdan Izraelci su preuzeli po dolasku u obećanu zemlju gdje je to bila svetkovina kanaanskih seljaka i dali mu nov religijski značaj.² Riječ Pasha možda najbolje tumači Izl 12,23 gdje se o Pashi govori kao o spasiteljskom prolasku Boga koji spašava ljude od zlih sila koje ljudima nanose štetu, bolesti i smrt.³ Kada u Knjizi Izlaska Bog daje upute o blagovanju Pashe, nalaže Izraelcima da svojoj djeci objasne kako je ona pashalna žrtva u čast Gospodinu Bogu, koji je prolazio mimo kuće Izraelaca kad je usmrćivao Egipćane, a Izraelske kuće pošteđivao. U VII. stoljeću pr. Kr. deuteronomska je predaja tom blagdanu dala teološko i povijesnospasenjsko značenje kao spomen na izlazak i oslobođenje iz egipatskog ropstva. Na blagdan Pashe, Izraelcima je bilo obvezno hodočašće u Jeruzalem i prinošenje pashalne žrtve Gospodinu. Osim hodočašća,

¹ Usp. Adalbert Rebić, *Biblijski i crkveno – povijesni vidovi euharistije i križa*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2005., 25.

² Usp. Slađana Babijanski, *Žrtve u Svetom pismu*, Kateheza 34 (2012) 3–4, 222–242

³ Usp. Adalbert Rebić, *Biblijski i crkveno – povijesni vidovi euharistije i križa*, 26.

za blagdan Pashe je bila značajna i pashalna večera, koja je u Isusovo vrijeme dobila svoj konačni oblik u kakvom je i danas slave Židovi.⁴

Pasha iz toga vremena zrcali se u osobi Isusa Krista koji je Jaganjac kršćanske Pashe, jer njegova smrt oslobađa grijeh svijeta kao što je krv pashalnog jaganjca u događaju izlaska spasila Izraelce od smrti. U vezi s tim i Tridentski je sabor na XXII. sjednici 1562. godine jasno izrekao paralelizam Pashe Starog zavjeta i onoga što se događalo na Isusovoj posljednjoj večeri: „*celebrato veteri Pascha – novum instituit Pascha*“.⁵

Osim Pashe, kao pralik Euharistije u Starom zavjetu tumači se i mǎna, koja bijaše hrana Izraelcima u pustinji. Sama riječ mǎna označava njenu tajanstvenost, za koju su se i Izraelci kada su je vidjeli pitali - „što je to?“ (Izl 16,15). To pitanje na hebrejskom glasi „man hû“, što je pučka etimologija riječi „mǎna“ i njen točan smisao je nepoznat.⁶ Upravo tu mǎnu navodi i evanđelist Ivan u svom šestom poglavlju o Kruhu života. Ivan aluzijom na Stari zavjet i usporedbom Isusa s mǎnom izražava Isusovu superiornost. I mǎna i Isus su slični u tome što su oboje hrana koja je sišla s neba, međutim, mǎna je spasila Izraelce od gladi, ali ne i od smrti od kojeg samo Isus spašava i čije je tijelo zalog vječnog života i besmrtnosti.⁷ Ivan se u ovom izvještaju poslužio književnim postupkom krivog shvaćanja ili nerazumijevanja⁸, koji za cilj ima pokazati dublje značenje Isusove objave. Dok Isus govori o sebi kao o kruhu živom od kojeg se ne može ogladnjeti, sugovornici misle na utaživanje zemaljske gladi, te ne shvaćaju kako im on može dati svoje tijelo za jelo. Tu razliku između Isusa i mǎne nalazimo izričito u Iv 6,32-33, gdje se navodi kako ne daje Mojsije kruh s neba, nego Otac nebeski daje kruh istinski, a taj kruh istinski je sam Isus koji silazi s neba i daje život svijetu, te kojeg se prima po vjeri u Njega.⁹

1.2 Euharistija u Novozavjetnim spisima

U ovom dijelu nije cilj vršiti detaljno istraživanje novozavjetnoga nauka i novozavjetne teologije euharistije, već samo naznačiti najvažnije detalje koji su bili potom prisutni na neki način i kod sv. Augustina. U tom smislu nam je nezaobilazno Ivanovo Evanđelje koje će i Hiponski biskup komentirati. S obzirom da Ivan puno više ističe Isusovo božanstvo od sinoptika i jer je odmah na početku Evanđelja jasno da je Isus Bog, on pokazuje

⁴ Usp. Adalbert Rebić, *Središnje teme Staroga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., 152.

⁵ Usp. Nikola Mate Roščić, *Bez kruha ne možemo*, HKZ „MI“, Zagreb, 2005., 70.

⁶ Usp. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994., *Knjiga Izlaska 16,15*: bilješka: g)

⁷ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, Glas Koncila, Zagreb, 2002., 35.

⁸ Usp. Raymond E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 327.

⁹ Usp. Marc-François Lacan, Mana, u: *Rječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969., 514.

Isusa i kao Jaganjca Božjega koji oduzima grijeh svijeta, pripisujući to ukazivanje Ivanu Krstitelju. Ivan nigdje izričito ne navodi Stari zavjet, ali to ne znači da njegovo Evanđelje nije puno aluzija i slika na Stari zavjet, pa tako i židovsku Pashu uspoređuje sa Isusom Kristom kao pashalnim janjcem. On Isusovu smrt smješta uoči židovske Pashe, upravo kada su se pashalni jaganjci klali u hramskom predvorju. Osim toga, kako bi usko povezo Pashu sa žrtvom Isusa Krista, Ivan u svom Evanđelju bilježi kako vojnici nisu prelomili njegove golijeni (Iv 19,33), čime se tako ispunio propis iz Knjige Izlaska (12,46) u kojem se zabranjuje prelamanje kostiju pashalnog jaganjca.¹⁰ Ivan za razliku od sinoptika, ne donosi izrijekom ustanovu Euharistije. Neki u tome vide to, da Isus te godine nije možda ni blagovao vazmenog jaganjca, jer je upravo On sam, kao mistični Jaganjac koji odnosi grijeh svijeta, stupio na mjesto starozavjetnog jaganjca koji bi bio samo njegova predlika.¹¹ Te iskaze o Kristu kao našem pravom jaganjcu koji je oduzeo grijehe svijeta, nalazimo i u vazmenim prefacijama Rimskog misala.¹²

Osim toga uočljivo je da Euharistija od samog početka ima žrtveni karakter, pa tako sveti Pavao u svojoj prvoj poslanici Korinćanima piše kako je već žrtvovana naša Pasha, Krist (1 Kor 5,7). Uz svetog Pavla, žrtveni karakter ističe i Didaché koji iznoseći upute o danu Gospodnjem, govori kako kada se skupe da vrše euharistiju, ispovijedaju svoje prestupke kako bi im njihova žrtva (Θύσια), bila čista.¹³ Koliko je ta žrtva, tj. euharistija bila važna za život zajednice, govori i činjenica kako od trenutka Isusova uskrsnuća ona ima svoj neprekidni kontinuitet sa naraštaja na naraštaj.

U Djelima apostolskim, kada se čita o životu prve kršćanske zajednice u Jeruzalemu, izneseno je kako su, između ostalog, bili postojani i u lomljenju kruha (Dj 2,42). U početku je Gospodnja večera, kako je naziva Pavao, bila unutar obične zajedničke večere gdje se euharistijski kruh lomio na početku, a čaša pila na kraju te zajedničke večere s dvije različite blagoslovne molitve. Poslije su se i lomljene kruha i pijenje čaše stavili na kraj bratske večere, a dvije blagoslovne molitve nad kruhom i čašom su se stopile u jednu. Do razdvajanja Gospodnje večere od obične bratske večere, došlo je u helenističkim kršćanskim zajednicama, najvjerojatnije zbog razloga koji Pavao navodi u Poslanici Korinćanima (1Kor 11,21).¹⁴ Osim Pavla, ovakav stav su zauzeli u kasnijim vremenima i neki drugi autori (npr. Justin) koji su

¹⁰ Usp. Anto Popović, *Uvod u knjige Petoknjižja i u pitanja nastanka pentateuha*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., 117.

¹¹ Usp. Tomislav J. Šagi – Bunić, *Euharistija u životu crkve kroz povijest*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., 18.

¹² Usp. *Rimski misal*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980., 354.

¹³ Usp. Tomislav J. Šagi – Bunić, *Povijest kršćanske literature*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1976., 50.

¹⁴ Usp. *Isto.*, 19-20.

pozivali vjernike na Euharistiju, ali su isticali zabrinutost da kršćani ne dožive euharistijsko blagovanje kao hranjenje običnim jelom, s obzirom da je kao slavlje bilo vezano uz obično blagovanje jela. Da Euharistija nije povod samo da bi se zasitio trbuh, jasno je označio i sam Isus pretvorivši slavlje Pashe u slavlje Euharistije u kojem se blaguje Kristovo tijelo i krv. Na taj način, Isus je raspršio sve sumnje kako se u Euharistiji ne radi o običnom blagovanju, već o duhovnoj hrani i duhovnom piću.¹⁵

1.3 Euharistija u nauku crkvenih otaca

Kako je već spomenuto, osim Pavla, o Euharistiji progovaraju i ostali kršćanski autori, nadasve crkveni oci. Tako je Irenej Lyonski jasni svjedok da su kršćani vjerovali u stvarnu Kristovu prisutnost u Euharistiji.¹⁶ Ta stvarna Kristova prisutnost ostvaruje se zazivanjem Božjeg djelovanja nad kruhom i vinom (προσλαμβάνομενος τὴν ἑπίκλειςιν τοῦ Θεοῦ), nakon čega euharistija nije više običan kruh, nego sastavljena od dvije stvari, zemaljske i nebeske, poput ljudskog tijela, koje postaje besmrtno kad se njome hrani.¹⁷ Tako je Euharistija zalag uskrsnuća i života vječnoga. Uz njega, sveti Justin, apologeta iz drugog stoljeća, u svojoj prvoj apologiji tumačeći poganskom caru Antoninu Piju što čine kršćani, navodi kako se hrana koju kršćani blaguju zove Euharistija. Uz to, navodi kako kršćani taj kruh i vino ne uzimaju kao običnu hranu i piće, nego se po Isusovim molitvenim riječima, kojim je naredio da se slavi Euharistija, ta hrana posvećuje. Tim posvećenjem vjerničko se tijelo i krv, hrani tijelom i krvlju utjelovljenog Isusa.¹⁸ Osim Ireneja Lyonskog i Justina koji govore o Euharistiji u drugom stoljeću, svakako je važno spomenuti i Hipolita Rimskog i njegovo djelo „Traditio apostolica“, nastalo oko 215. godine, koje je nakon Didaché, najznačajnije djelo za upoznavanje liturgijskog života Crkve u II. stoljeću. U drugom dijelu njegovog, već spomenutog djela, opisano je kako su se na euharistijskom slavlju donosila tri kaleža, i to prvi s vodom koji predstavlja unutarnje čišćenje, drugi kalež s medom i mlijekom koji naznačuje kako je Kristovo tijelo obećana zemlja, te treći kalež s vinom.¹⁹ Osim opisa euharistijskog slavlja Rimske Crkve, u prvom dijelu Traditio apostolica od Hipolita baštinimo i Drugu euharistijsku molitvu u Rimskom misalu, koja je najstarija i u kojoj u usporedbi sa današnjom, izostaju samo svet, te molitva za žive i mrtve.

¹⁵ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, str. 59.

¹⁶ Usp. J. Pavić – T. Z. Tenšek, *Patrologija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., 96.

¹⁷ Usp. <https://patrologija.com/tema-9-krscanski-odgovor-na-krivovjerja-u-2-st/> : preuzeto 10.4.2020.

¹⁸ Usp. sv. Justin, *Apologije / Justin ; [prijevod i bilješke Branko Jozić]*, Verbum, Split, 2002. br. 66.

¹⁹ Usp. <https://patrologija.com/tema-9-krscanski-odgovor-na-krivovjerja-u-2-st/> : preuzeto 10.4.2020.

S obzirom, da je Crkva svoj nauk najviše izlagala i potvrđivala u trenucima kada je bila udarena iznutra (krivovjerja), tako se je i Ciprijan zaustavio na Euharistiji u trenutku kada su se pojavili akvarijci. Ne znajući točan razlog odstupanja akvarijevaca od Kristova naloga, kako neće više piti od roda trsova dok kraljevstvo Božje ne dođe (Lk 22,18), upravo je to njihovo odstupanje da vodom zamjene vino u Euharistiji, navelo Ciprijana da napiše svoje pismo 253. godine (Epist. 63), koje je prvi i jedini monografski rad o Euharistiji prije Nicejskog sabora.²⁰ Ciprijan svoju teologiju Euharistije razvija tipološki na temelju Ivanovog govora o Kruhu života (Iv 6,48) i Pavlovoj pouci Izraelove prošlosti (1Kor 10,3). Tako Ciprijan u liku mane vidi pralik Euharistije koja hrani dušu i preobražava tijelo.²¹ Osim toga, Ciprijan smatra kako je Euharistija nastavak žrtve Kristove i Kristova stvarna prisutnost, a ne tek obično blagovanje jela, čime se ne udaljuje od vjere i nauka ostalih autora i Crkve. Da bi istakao Kristovu stvarnu prisutnost, Ciprijan euharistijske prilike smatra istim što je i Kristovo žrtvovano i uskrslo tijelo.²² Osim stvarne Kristove prisutnosti u Euharistiji, Ciprijan se opustio i u razjašnjavanje simbolike euharistijskih prilika, osobito simboli vina koju izostavljaju akvarijci. Tako objašnjava kako vino, samo po sebi, doziva u pamet muku i smrt Isusa Krista, koji je trpio i prolio krv. Osim toga, na isti način kako je euharistijski kruh umiješan iz mnogobrojnih pšeničnih zrna koji su se izmijelili postao jedan kruh, tako i vino koje je načinjeno od mnogo zrna tvori jedno vino. Na ovakav se način vide i vjernici koji slaveći Euharistiju, premda dolaze s različitih strana, tvore jedinstvo u crkvi.²³ Ovo jedinstvo Crkve u Euharistiji, Ciprijan povezuje sa euharistijskim prilikama, kako bi preko jedinstva istovremeno ukazao i na ispravno slavljenje Euharistije. Ciprijan tako tumači, kako se u vodi pokazuje narod, a u vinu Kristova krv, te se tako narod sjedinjuje u Kristu kada se u čaši voda pomiješa s vinom.²⁴ Svoju nauku o Euharistiji Ciprijan je iznio i u tumačenju Molitve Gospodnje gdje se zaustavlja kod riječi kruh, te o njemu govori pod dva vida. Prvo njegovo tumačenje riječi kruh je jednostavno tumačenje, gdje kruh označava osnovnu ljudsku hranu u svakodnevnom životu, pa je tako riječ o brizi za ovozemaljski život. Osim jednostavnog tumačenja, Ciprijan donosi i duhovno shvaćanje riječi „kruh“ u Molitvi Gospodnjoj. Prema tom tumačenju „kruh“ Očenaša bi označavao kruh života, što je ujedno i sam Krist. Iz ovoga

²⁰ Usp. Marijan Mandac, Uvod, u: sv. Ciprijan, *Jedinstvo crkve, Euharistija, Molitva Gospodnja; preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac*, Služba Božja, Makarska, 1987., 42.

²¹ Usp. *Isto.*, 42.

²² Usp. *Isto.*, 43.

²³ Usp. *Isto.*, 43.

²⁴ Usp. Tomislav J. Šagi – Bunić, *Euharistija u životu crkve kroz povijest*, 67.

je jasno vidljivo kako Ciprijan u ovom tumačenju kruh poima kao euharistijsku hranu i kako je upravo Euharistija taj kruh svagdanji za koji kršćani u molitvi Očenaša mole.²⁵

Premda je većina otaca razvila svoj nauk o presvetoj euharistiji, zavrjeđuje se spomenuti i nauk svetog Ambrozija, milanskog biskupa, čije su propovijedi utjecale na obraćenje svetog Augustina. On svoj nauk o euharistiji sažeto iznosi u dva spisa: *De sacramentis* i *De Mysteriis*. Ta dva djela su kateheze o sakramentima i kršćanskim otajstvima. I on posebno tumači Kristovu nazočnost u euharistiji i to kao „realnu prisutnost stvarnog tijela Kristova, koje je bilo raspeto i pokopano“. Da pokaže razliku između stvarnog tijela i figure tj. obličja, slike, koristi se pojmovima *verum caro* (stvarno tijelo) koje stoji nasuprot *figurae* (slike, sjene). Za njega je najbitniji element za pretvorbu kruha i tijela u Tijelo i Krv Kristovu, izgovaranje (ponavljanje) Isusovih riječi s posljednje večere u kojima se označava poistovjećivanje kruha i vina s njegovim Tijelom i Krvlju. Ove riječi iz euharistijske molitve on označava pojmom *consecratio* (posvećenje). Nadalje, da bi ukazao Kristovu stvarnu prisutnost u euharistiji, on ističe, kako euharistijski darovi nakon posvete nemaju tek novo značenje, već oni jesu nešto drugo, odnosno sam Krist. Ambrozije stvarnu prisutnost povezuje i sa žrtvom, te smatra da ako je euharistija blagovanje stvarnog Tijela i Krvi Kristove, onda je posve jasno da je euharistija istodobno i žrtva, kojoj je sadržaj sam Krist.²⁶

Kroz ovaj povijesni tijek Euharistije, od same Pashe u Starom zavjetu, koja bijaše pralik Euharistije, preko novozavjetnih spisa i nauka crkvenih otaca, uokvirio se jedan neprekinuti kontinuitet euharistijskog nauka do samog svetog Augustina. On će svoj nauk i razumijevanje o Euharistiji iznijeti u sklopu komentara na Ivanovo evanđelje, točnije u komentaru na šesto poglavlje Ivanova evanđelja koji je nastao u godinama 411.-413.²⁷ U tom šestom poglavlju, kao i uvijek u Ivanovom evanđelju, znak (σημεῖον) umnažanja kruha u Kafarnaumu, prati govor o Isusu - kruhu živom koji je s neba sišao (Iv 6,51). Taj Augustinom komentar na Ivanovo evanđelje, koji će se iznijeti u ovom radu, smatra se najboljim komentarom četvrtog evanđelja u cijeloj patristici.²⁸

²⁵ Usp. Marijan Mandac, Uvod, u: sv. Ciprijan, Jedinstvo crkve, Euharistija, Molitva Gospodnja; preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac, Služba Božja, Makarska, 1987., 67-68.

²⁶ Usp. . Tomislav J. Šagi – Bunić, *Euharistija u životu crkve kroz povijest*, 69-71.

²⁷ Usp. J. Pavić – T. Z. Tenšek, *Patrologija*, 251.

²⁸ Usp. *Isto.*, 251.

2. Euharistija u svjetlu kristologije

2.1.1 Augustinova sakramentologija

Kada je riječ o svetom Augustinu, općepoznato je kako je upravo on najplodniji i najsvestraniji crkveni pisac.²⁹ Tom „titulom“ očituje se njegova oštroumnost i svestranost po pitanju, kako filozofije, tako i teologije. Taj prisni odnos ovih dviju disciplina, Augustin je sažeo sintagmom: „*Intellige ut credas, crede ut intelligas*“.³⁰ Njegovo služenje filozofijom kako bi pojasnio teologiju najjasnije tumači skolastičko poimanje kako je filozofija „*ancilla theologiae*“. Ipak, u ovom radu ne ćemo se baviti cjelokupnim Augustinovim teološkim naukom, koji je nakon njegovog obraćenja ušao u sve pore nauka Katoličke Crkve, sve do danas, već isključivo sakramentalnim vidom koji je bitan za ovu temu. Augustin je bio univerzalni genije koji je s temelja proučavao sve što je do njega ljudski duh obrađivao na svoj novi način³¹, no što se tiče teologije sakramenata nije je u nijednom djelu sistematski razradio, već o njima govori u prigodnim raspravama u polemici s donatistima.³²

Augustin u svom promišljanju o sakramentima predstavlja svojevrsni međaš, udarivši temelj daljnjem teološkom razvitku zapadne sakramentologije, počevši od jasnog definiranja pojmova, pa sve do teološkog tumačenja dinamike sakramentalnog čina.³³ Do IV. st. sakrament se nije shvaćao kao znak i uzrok milosti, sve dok Augustin nije razvio dotadašnju sakramentologiju o naravi znaka.³⁴ Kod Augustina sam pojam „sacramentum“ ima tri značenja. Prvo značenje za njega je obredno, gdje su sakramenti raznoliki obredi Starog i Novog Zavjeta. Drugo je simboličko značenje, koje obuhvaća geste, čine i čitavo Sveto pismo kao izraz Božje volje, dok je treće značenje spoznajno koje se odnosi na istine vjere.³⁵ Augustin za razliku od grčkih otaca i biskupa Ambrozija utvrđuje i precizira samu terminologiju sakramenata. Novom terminologijom razlikuje ono izvanjsko kod sakramenta što je *signum* i unutarnji učinak tog primljenog izvanjskog znaka, koje naziva *res sacramenti*. Sakrament je za Augustina sveti i vidljivi znak koji upućuje na božansku stvarnost. Taj vidljivi i sveti znak je uvijek tvar koja je tako upotrebljena da označava nešto različito od sebe, što je zapravo znak. Međutim, sakrament se ne događa samom upotrebom elementa

²⁹ Usp. J. Pavić – T. Z. Tenšek, *Patrologija*, 242.

³⁰ Usp. *Isto.*, 253.

³¹ Usp. Fran Barac, *Znamenitost svetog Augustina*, Bogoslovska smotra, Vol. 18 No. 4, 1930. 475-480.

³² Usp. J. Pavić – T. Z. Tenšek, *Patrologija*, 255.

³³ Usp. Benedetto Testa, *Sakramenti Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 18.

³⁴ Usp. Renzo Gerardi, *Sakramenti/Blagoslovine*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 1008.

³⁵ Usp. Ante Mateljan, *Otajstvo susreta: temeljna sakramentologija*, Crkva u svijetu, Split, 2010., 82.

nekog sakramenta (voda, ulje), već se sakrament događa samo onda kada se tom elementu doda riječ vjere, koja ga označava kao sveti čin, tj. kao Kristovo djelo u Crkvi.³⁶

U prilog tome može se dodati i jedan vrlo znakoviti tekst iz njegova Komentaru na Ivanovo Evanđelje. Augustin, naime, u osamdesetom govoru progovara o važnosti riječi koja se pridružuje vidljivom znaku, te se na taj način događa sakrament. Uzima riječ iz Isusovih oprostajnih govora (Iv 15,3), te ih tumači: „*Vi ste već očišćeni po riječi koju sam vam zborio. Zašto nije rekao: očišćeni ste po krštenju kojim ste oprani, nego je rekao: po riječi koju sam vam zborio, ako ne jer riječ čisti u vodi? Oduzmi riječ, i što je voda ako ne voda? Riječ pristupa k stvari i postaje sakrament, i sam kao vidljiva riječ.*“³⁷ Na temelju ovog teksta jasno se vidi Augustinovo razumijevanje sakramentologije, koju je srednjovjekovna teologija preuzela upravo iz ovog osamdesetog govora Augustinovog traktata iz Evanđelja po Ivanu i stvorila poznatu definiciju u sakramentologiji: „*Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum*“.

Kod sakramenta (*sacramentum*) Augustin razlikuje izvanjski znak (*signum*) i unutarnji učinak ili dar (*res sacramenti*) koji ovisi o Kristovu djelovanju po riječi Crkve. Taj učinak Augustin označava riječju *milost* koju daruje samo Krist, koji po toj milosti čovjeka posvećuje i obnavlja iznutra.³⁸ S obzirom da za Augustina unutarnja djelotvornost sakramentalnog čina, *res sacramenti*, uvijek dolazi od Krista, Augustin kao prvotnog djelatelja sakramenta smatra upravo Krista.³⁹ Krist, kao prvotni djelatelj, djeluje po riječi službenika Crkve, ali ne bilo kakve riječi, već riječju vjere što Augustin tumači ovako: „*Odakle tolika snaga vodi da dodiruje tijelo i pere srce ako ne učinkovitošću riječi: ne što se govori, nego što se vjeruje?*“⁴⁰ Da bi se razumjela Augustinova sakramentologija, na umu treba imati tri važne teološke pretpostavke. Prva od tih pretpostavki jest, kako je u Crkvi Krist trajno prisutan. Druga je kako je sam Krist htio da Crkva podjeljuje sakramente u njegovo ime, a treća teološka pretpostavka je da je Božja riječ trajno stvarateljska i spasiteljska. Augustin drži kako Krist po službeniku Crkve izgovara riječi spasenja, koje su moguće jedino u snazi Duha Svetoga.⁴¹

³⁶ Usp. *Isto.*, 83.

³⁷ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 80,3 Verbum, Split, 2020., 537.

³⁸ Više o Augustinovoj teologiji milosti vidi u: Ante Mateljan, *Obdareni ljubavlju. Uvod u teologiju milosti*, Crkva u svijetu, Split, 2006., 95-101.

³⁹ Usp. Ante Mateljan, *Otajstvo susreta: temeljna sakramentologija*, Crkva u svijetu, Split, 2010., 84. Također valja istaknuti da Augustin kad raspravlja o sakramentima, onda prvenstveno misli na Krštenje i Euharistiju.

⁴⁰ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 80,3 (537)

⁴¹ Usp. Ante Mateljan, *Otajstvo susreta: temeljna sakramentologija*, Crkva u svijetu, Split, 2010., 84-85.

Osim prvotnog djelitelja, koji je za Augustina sam Krist, on govori i o drugotnom djelitelju preko čijih riječi djeluje sam Krist, a to je službenik Crkve. On podjeljuje sveti znak, te se od njega traži nakana da želi činiti ono što čini Crkva kad vrši sakramentalne čine.⁴²

Govoreći o djelotvornosti sakramenta s obzirom na svetost službenika, Augustin na primjeru krštenja kaže: „*Krsti li Petar, Krist je onaj koji krsti; krsti li Pavao, Krist je onaj koji krsti; krsti li Juda, Krist je onaj koji krsti.*“⁴³ To stajalište on dalje argumentira: „*Da svetost krsta ovisi o različitim zaslugama krstitelja, bilo bi toliko krštenja koliko može biti zasluga. I toliko bi netko smatrao da je bolju milost primio koliko bi mislio da je od boljega krstitelja primio.*“⁴⁴ Po ovome se jasno vidi kako je za Augustina Krist prvotni djelitelj sakramenta, te kako nije važna svetost službenika da bi se primila milosna učinkovitost sakramenta. Sve ovo Augustinovo tumačenje, teologija je sažela izrazom *ex opere operato*, koji je u početku imao prvotno kristološki smisao, jer je označavao spasenjsku djelotvornost Kristove muke, da bi ga naknadno Petar Kancelar oko 1200. godine, primijenio na samu djelotvornost sakramenta.⁴⁵

2.1.2 Sakramentalnost Euharistije

Što se tiče same Euharistije Augustin nije napisao neko zasebno djelo o Euharistiji, već je o njoj ostavio manje ili veće tragove u mnogim svojim spisima, osobito kada je propovijedao novokršćenicima uvodeći ih nakon krštenja u euharistijsko otajstvo.⁴⁶ S obzirom da Augustin nije posjedovao ustaljeni rječnik kada je govorio ili pisao o Euharistiji teško je jasno iznijeti što je Augustin o njoj naučavao.⁴⁷

Govoreći o sakramentalnosti Euharistije, Augustin kaže kako je Euharistija sakrament jedinstva (*signum unitatis*).⁴⁸ On razlikuje trostruko blagovanje Euharistije, a to je samo sakramentalno blagovanje, sakramentalno i ujedno duhovno, te samo duhovno blagovanje.⁴⁹ Razlikujući vidljivi znak ili sakrament od ploda samog sakramenta, Augustin za sakrament ili vidljivi znak smatra elemente kruha i vina.⁵⁰ Po njegovom poznatom principu sakramentologije, ti elementi kruha i vina bivaju Kristovo Tijelo i Krv u trenutku kada

⁴² Usp. *Isto.*, 84.

⁴³ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 6,7 (57). Ovakav stav Augustin je razvio u suprotstavljanju donatistima koji su tvrdili da milosna djelotvornost sakramenta ovisi o službeniku Crkve i njegovoj osobnoj svetosti.

⁴⁴ Usp. *Isto.*, 6,8 (57)

⁴⁵ Usp. Ante Mateljan, *Otajstvo susreta: temeljna sakramentologija*, Crkva u svijetu, Split, 2010., 159.

⁴⁶ Usp. Marijan Mandac, *Govori 2, Služba Božja*, Makarska, 1993., 57.

⁴⁷ Usp. Marijan Mandac, *Sveti Augustin: Život i djelo*, Služba Božja, Split, 2019., 89.

⁴⁸ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, 112.

⁴⁹ Usp. Ivan Petar Bock, *Sv. Augustin o Euharistiji*, 318.

⁵⁰ Usp. *Isto.*, 321.

pristupi riječ, te tumači: „*Otkloni, dakle, riječ, kruh je i vino. Dodaj riječ i već je drugo, a to drugo je upravo Kristovo tijelo i krv, tj. sakrament.*“⁵¹

Nadalje, poučavajući katekumene i pripremajući ih za prvu svetu pričest, Augustin u svijetlu prije iznesenih postavki tumači kako je kruh Kristovo tijelo i kako je kalež Njegova krv: „*Što vidite na oltaru Božjemu, to ste i prije vidjeli ne znajući; ali niste još čuli, što je to, kamo to smjera, i kako uzvišeno otajstvo u sebi krije. Što vidite, to je kruh i kalež, kako vaša sjetila naviještaju; ali vjera vam kaže: Kruh je tijelo Kristovo, a kalež, ili što je u njemu, njegova krv? Zato se, braćo, zovu sakramentima, jer se u njima drugo gleda, a drugo razumijeva. Što se gleda, ima tjelesno obličje: a što se razumijeva, ima duhovni plod.*“⁵²

2.2 Odnos utjelovljenja i Euharistije

Govori li se o Euharistiji, nemoguće je ne dotaknuti se i otajstva utjelovljenja tj. Božje kenoze. Upravo je Euharistija razumljiva na temelju utjelovljenja, jer da nije bilo događaja utjelovljenja Krist nam ne bi ni bio u mogućnosti ostaviti svoje Tijelo i Krv za hranu, što je sveti Ivan naznačio time što prvo ide dokazivati Kristovo utjelovljenje, muku, smrt i uskrsnuće, da bi mogao govoriti o Euharistiji.⁵³ Kao što apostol Pavao u svojoj poslanici ide dokazivati Korinćanima uskrsnuće tijela koje je među njima bilo osporavano, pa kaže da ako Krist nije uskrsnuo da je uzalud vjera naša (1 Kor 15,14), tako bismo slično mogli reći kako, ne da bi bila uzalud i Euharistija da se Krist nije utjelovio i to utjelovljeno Tijelo ostavio nama za hranu, već je uopće kao takve ne bi ni bilo. S obzirom na to da se u ovom radu bavimo Augustinovim komentarom na Ivanovo Evanđelje, priliči da se prvo pozabavimo događajem utjelovljenja kako nam ga Ivan donosi.

Za razliku od sinoptika Mateja i Luke, koji izvještavaju o Isusovom rođenju od Majke Marije i poočima Josipa, sveti Ivan svoje Evanđelje započinje Proslovom, govorom o preegzistentnom Logosu, što je i jedan od razloga zašto se baš njegovo Evanđelje naziva teološkim. Upravo ta Ivanova teološka dubina iznesena u njegovom Proslovu, očituje razlog zašto su oci Ivana prikazivali u liku orla kako ga i Augustin vidi, jer je nadletio zemaljsku maglu i oštrijim pogledom promatrao svjetlo istine.⁵⁴

U Proslovu Ivan iznosi i temeljnu istinu kršćanske vjere, a to je istina utjelovljenja, Božju kenozu. Ona je izražena na početku 14. retka prvog poglavlja evanđelja i to ovako: „*Kai ó*

⁵¹ Usp. Marijan Mandac, *Sveti Augustin: Život i djelo*, 90.

⁵² Usp. Ivan Petar Bock, *Sv. Augustin o Euharistiji*, 325.

⁵³ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, 38.

⁵⁴ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 15,1 (149).

λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν“.⁵⁵ U ovom retku Ivan jasno izriče što se dogodilo u događaju utjelovljenja. Božja Riječ (λόγος) postala je čovjekom, u doslovnom smislu riječi, postala je σὰρξ – meso. Imenica „σὰρξ“ označava čovjeka u njegovoj krhkosti i prolaznosti, te tijelo koje Bog ne prezire, već uzdiže uzimajući i sam to tijelo.⁵⁶ Na taj način Ivan pobija sve zagovornike mišljenja kako je Isus imao samo prividno tijelo, gdje su u prvom redu doketi čiji i sam naziv dolazi od grčkog glagola „δοκέω“- činim se. U nastavku rečenice Ivan iznosi i kako se ta Riječ koja se utjelovila među nama i nastanila. Ivan kao pravi Židov, prikazuje to glagolom „ἐσκήνωσεν“, što u doslovnom prijevodu znači kako se Riječ „ušatorila“, naznačivši tako potpunu Božju prisutnost među nama, za razliku od Starozavjetnog boravka u šatoru gdje je Bog i dalje transcendentan i nedohvatljiv.⁵⁷

Kako je već spomenuto, sveti Ivan je bio svjestan situacije i okruženja u kojem se nalazio. Za vrijeme dok piše svoje Evanđelje, Crkvu je razdirala shizma doketizma⁵⁸. Zbog tog krivovjerja nije došlo u pitanje samo Kristovo utjelovljenje, već i njegova sakramentalna prisutnost u zajednici vjernika.⁵⁹ Nakon veličanstvenog Proslava, u kojem je na poseban način opisano otajstvo utjelovljenja, Ivan to otajstvo ponovno naglašava u šestom poglavlju, povezujući ga sa Euharistijom, kao kruhom živim koji je s neba sišao. Euharistiju tumači utjelovljenjem, a utjelovljenje tumači Euharistijom. Ta svojevrsna isprepletanja susreću se na nekoliko mjesta u šestom poglavlju, a vrijedno je izdvojiti tri. Prvo od tih mjesta jest Iv 6,38 gdje Isus govori slušateljima kako je sišao s neba, ne kako bi vršio svoju volju, već kako bi vršio volju onoga koji ga je poslao. Ovdje, kao i u ostatku Ivanova Evanđelja možemo osjetiti Isusov svečani govor, koji je upravo odlika Ivanovog Evanđelja.⁶⁰

Drugo mjesto jest Iv 6,41-42 gdje se nailazi na Ivanov stilski izričaj nerazumijevanja.⁶¹ Taj stilski izričaj očituje se po tome što, dok Isus govori o nebeskim stvarnostima, njegovi sugovornici to shvaćaju kao zemaljsku stvarnost. U ovim retcima, to nerazumijevanje se ponovno odnosi na događaj utjelovljenja. Židovi se pitaju kako Isus za sebe može reći da je on kruh živi koji je s neba sišao, kad mu oni znaju i oca i majku, misleći

⁵⁵ Usp. Nestle Eberhard, *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart : Privilegierte Wuertembergische Bibelanastalt, 1945.

⁵⁶ Usp. Ivan Karlić, *Utjelovljenje Isusa Krista, Sina Božjega*, *Obnovljeni život* : časopis za filozofiju i religijske znanosti, Vol. 55 No. 2, 2000., 143

⁵⁷ Usp. *Isto.*, 144. Utjelovljenje je na ovaj način označeno kao silazak *odozgor*, što jasno da označiti Božju kenozu, stvarnost koju sveti Pavao lijepo dočarava u svom kristološkom himnu poslanice Filipljanima (Fil 2,6-11).

⁵⁸ Više o doketizmu vidi u: Vincenzo Battaglia, *Doketizam*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 206-207.

⁵⁹ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, 37.

⁶⁰ Usp. Raymond E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 327.

⁶¹ Usp. *Isto.*, 327.

naravno na zemaljske roditelje, ne shvaćajući, i ne priznajući tako njegovo podrijetlo od Oca koji je na nebesima. Dodatni razlog njihovog odbacivanja treba gledati u tome što Židovi sebi nisu mogli pojmiti da je spasenje, tj. život vječni vezano uz materiju. Nisu mogli shvatiti kako mrtvo tijelo pribijeno na križ, može posredovati vječni život.⁶² Na trećem mjestu (Iv 6,49-50) Isus ponovno ukazuje na sebe koji je kruh koji silazi s neba, te na tom mjestu židovima odmah i tumači kako nije onaj kruh koji su njihovi oci jeli u pustinji i pomrli, već je On onaj kruh koji daje vječni život.

Augustin pak kada govori o otajstvu utjelovljenja, objašnjava to ovako: „*Deos facturus qui homines erant, homo factus est qui Deus erat*“⁶³ – Bog je postao čovjekom, da bi čovjek mogao postati Bogom. On je sišao, da bismo se k njemu uspeli; on je skupa s nama postao smrtnan, da bismo mi s njim postali besmrtni.⁶⁴ Na ovaj način je jasna Augustinova povezanost otajstva utjelovljenja i Euharistije. Bog, Logos je postao čovjekom, uzeo na sebe čovjekovu smrtnost, da bi čovjeka nagradio besmrtnošću. A ta besmrtnost očituje se upravo u primanju kruha koji je s neba sišao, Krista u Euharistiji prisutnog. Augustin tumačeći retke Iv 6,27-33 govori: „*Ovu dakle hranu, ne propadljivu, nego hranu koja ostaje za život vječni: nju će vam dati Sin Čovječji jer njega Otac – Bog – opečati* (Iv 6,27). *Ne primajte Sina Čovječjega tako kao druge sinove čovječje, o kojima je rečeno: Kako li je dragocjena, Bože, dobrota tvoja, pod sjenu krila tvojih ljudi se sklanjaju (Ps 36,8). Samo Sin Čovječji izabran milošću Duha, i po tijelu Sin Čovječji, izuzet iz broja ljudi, Sin je Čovječji. Isti Sin Čovječji i Sin je Božji, isti čovjek je i Bog.*“ I nastavlja dalje tumačeći što znači opečatiti : „*Tako sam Sin Čovječji, da me je Bog Otac opečatio. Što znači opečatio? Nešto mi je vlastito dao, da se ne pomiješam s ljudskim rodом, nego da se ljudski rod po meni oslobodi.*“⁶⁵

Kada se malo bolje proanalizira ovaj tekst, Augustin spominje nekoliko važnih stvari koje upravo povezuju utjelovljenje i Euharistiju. Tumačeći kako je Sin Čovječji – koji daje hranu za život vječni – samo onaj koji je izabran milošću Duha, Augustin jasno cilja na Kristovo začće po Duhu Svetom (Mt 1,18; Lk 1,35). Osim što je milošću Duha Sin Čovječji, Augustin odmah iza toga naglašava kako je Sin Čovječji i po tome što je po tijelu Sin Čovječji, jer kako kaže: „*isti Sin Čovječji i Sin je Božji, isti čovjek je i Bog*“. Dakle, Augustin jasno „definira“ Sina Čovječjeg kao onog koji se je utjelovio milošću Duha i koji je za nas postao tijelom, a upravo to tijelo Krist daje za hranu ljudima.

⁶² Usp. Ilija Čabraja, „*Ja sam kruh živi*“: euharistija u Ivanovu evanđelju, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., 31.

⁶³ Usp. Ivan Čagalj, *Čovjek i njegovo određenje u antropologiji Aurelija Augustina*, Crkva u svijetu, Split, 1975., 6.

⁶⁴ Usp. *Isto.*, 6

⁶⁵ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 25,11 (246)

Međutim, Židovi ne vidjevši Božje djelo, koje evanđelist Ivan s pravom ne imenuje riječju δύναμις (moćno, čudesno djelo) kao sinoptici, već rabi izraz σημεῖον, s kojim pozornost nije usmjerena na samo čudo, nego na ono što čudo otkriva onima koji mogu vjernički vidjeti dalje, ne shvaćaju ni Isusove riječi, te zbunjeno nastavljaju pitati Isusa što im je činiti da bi radili djela Božja. Isus kao odgovor na njihovo pitanje naglašava vjeru u Njega riječima: „*Djelo je Božje da vjerujete u onoga kojega je on poslao*“ (Iv 6,28–29), o kojoj ćemo više u poglavlju koje će se ticati same Augustinove vjere u Euharistiju. Ono što je bitno još navesti kako bi istaknuli Augustinovu poveznicu između utjelovljenja i Euharistije su retci koji slijede iza ovoga. Židovi, ne vidjevši ništa dalje od kruhova koje su pojeli, pitaju Isusa koja znamenja on čini da bi mu oni vjerovali, navodeći kako su njihovi oci blagovali kruh nebeski koji im je Mojsije dao, aludirajući tako na njihovu jasnu superiornost Mojsija nad Isusom, misleći vjerojatno na Mojsijevu neposrednost s Bogom, gdje je Mojsije razgovarao s Bogom licem u lice (Izl 33,11). Ipak, kao učitelji Zakona, zaboravili su da je ta Mojsijeva neposrednost s Bogom bila ograničena i nadvijena sjenom. To vidimo u trenutku kada Mojsije moli da mu Bog pokaže svoju slavu, a Bog mu odgovara kako se njegovo lice ne može vidjeti, već da će ga moći vidjeti samo s leđa (Izl 33,18). Za razliku od Mojsija i bilo koga drugoga Isus Krist, Jedinorođenac – Bog koji je u krilu Očevu nam ga je obznanio, jer samo onaj tko je Bog vidi Boga, a to je Isus.⁶⁶ Isus na tu njihovu provokaciju odgovara riječima: „*Zaista, zaista, kažem vam: nije vam Mojsije dao kruh s neba, nego Otac moj daje vam kruh s neba, kruh istinski; jer kruh je Božji Onaj koji silazi s neba i daje život svijetu* (Iv 6,32-33). Evanđelist Ivan, ovdje ističe Isusa kao onoga koji je ispunio sve ove uvjete i to na način da je Utjelovljenjem kruh koji je sišao s neba, a svojom mukom i smrću na križu dao je život svijetu. I Augustinov komentar na ovaj Isusov odgovor da isto naslutiti: „*Istinski je onaj kruh koji daje život svijetu. To je hrana o kojoj sam malo prije govorio: Radite za hranu koja ne propada. Ti obećavaš hranu koja ne propada, nego ostaje za život vječni. I ona je mǎna onda to označavala, i ono su sve moja znamenja. Znamenja ste moja voljeli; što su naznačavala, prezirali ste. Nije dakle Mojsije dao kruh s neba: Bog daje kruh. Ali koji kruh? Možda mǎnu? Ne, nego kruh koji je označavala mǎna, samoga Gospodina Isusa.*“⁶⁷

I u ovom Augustinovom tekstu da se primijetiti nekoliko značajnih misli. Augustin računajući na Kristovu preegzistenciju naglašava kako su Židovi voljeli Kristova djela premda to nisu znali, jer ako je za njih to bilo djelo Očevo, svakako je onda i djelo Sina koji je

⁶⁶ Usp. Joseph Ratzinger – Benedikt XVI., *Isus iz Nazareta*,; „prijevod; Ivan Ivanda“, Verbum, Split, 2007., 274-275.

⁶⁷ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 25,13 (247-248)

suvečan Ocu. A to djelo, koje je bilo i Sinovo djelo, oni su prezirali, jer nisu shvatili kako je mǎna bila samo sjena ili pralik ovom kruhu koji je stvarnost, a to je utjelovljeni Bog – Isus Krist.

2.3 Augustinova vjera u Euharistiju

Uvidjevši kako Augustin shvaća sakramente, a posebno sakrament Euharistije, nemoguće je ne dotaknuti se njegove osobne vjere u Euharistiju koju on sam često naglašava i koju je vrlo jasno precizirao. Njegova vjera u presvetu Euharistiju, često puta je negativno valorizirana od strane protestantskih pisaca, koji su mu predbacivali tobožnje jedino simboličko tumačenje Euharistije.⁶⁸ Da to nije bio slučaj kod svetog Augustina, vidjet će se u sljedećim poglavljima, koja će se posvetiti samom Augustinovom shvaćanju Euharistije i njegovoj osobnoj vjeri u nju.

2.3.1 Euharistija kao hrana

Augustin kada govori o Euharistiji, često puta je spominje u kontekstu hrane koja daje život kršćanima. Međutim, kod njega je odmah jasna distinkcija između svakodnevne hrane koju uzimamo da bismo opstali u ovozemaljskom životu, i hrane koja krijevi duhovni i omogućuje vječni život. Shodno tome Augustin kaže: *„Tko dakle ne blaguje njegovo tijelo niti pije njegovu krv, nema života u sebi; a tko jede njegovo tijelo i pije njegovu krv, ima život. Na jedno pak i drugo spada dodatak: „vječni“ (aeternam). To se ne obistinjuje u ovom jelu, koje primamo, da uzdržimo ovaj zemaljski život. jer tko ga ne primi, istina neće živjeti; a tko ga primi, još nema jamstva, da će živjeti. Može se naime dogoditi, da zbog starosti, bolesti ili drugog slučaja premnogi pomru, makar ga i primili. No tako nije kod ovog jela i pila, tj. kod tijela i krvi Gospodnje. Jer tu obadvoje vrijedi: tko ga ne primi, nema života, i tko ga primi ima život, i to vječni.“*⁶⁹

Ono što Židovi nisu razumjeli, Augustin je itekako dobro razumio jer je za razliku od njih imao oči vjere. Za razliku od Židova koji su doslovno shvatili blagovanje Kristova Tijela i Krvi, Augustin upozorava upravo na tu opasnost kako ta hrana traži glad nutarnjeg čovjeka, odnosno da se njime hrani čovječji duh, a ne tijelo. Tumačeći zašto su židovski oci jeli mǎnu, a ipak su pomrli, Augustin tumači: *„Jer su vjerovali samo ono što su vidjeli; nisu shvaćali što*

⁶⁸ Usp. Ivan Petar Bock, *Sv. Augustin o Euharistiji*, 320.

⁶⁹ Usp. *Isto.*, 322.

nisu vidjeli. Zato reče „vaši očevi“, jer ste njima slični. Što se tiče, braćo moja, vidljive i tjelesne smrti, nećemo li umrijeti koji jedemo kruh koji s neba silazi? Tako su pomrli i oni, kako ćemo i mi umrijeti, barem što se tiče, kako rekoš, smrti vidljivoga i fizičkoga tijela. Što se tiče one smrti, o kojoj zastrašuje Gospodin, kojom su pomrli njihovi oci; jeo je mǎnu i Mojsije, jeo je mǎnu i Aron, jeo je mǎnu i Pinhas, jeli su mǎnu i mnogi koji su se svidjeli Gospodinu i nisu pomrli. Zašto? Jer su vidljivu hranu duhovno shvatili, duhovno gladovali, duhovno kušali, da se duhovno nasite.“⁷⁰

Ovdje je riječ o Augustinovom već spomenutom razlikovanju samog sakramenta od kreposti sakramenta. Za Augustina je glavna krepost sakramenta, gdje čovjek ne blaguje na vani Kristovo Tijelo, već u intimi, koji blaguje u srcu, a ne koji žvače zubima.⁷¹ Istinsko blagovanje hrane koju nam Krist nudi, za Augustina je ispravno jedino onda kada se vjerom blaguje. Samo onaj koji vjeruje jede kruh živi, jer se tako nevidljivo nasičuje i nevidljivo preporuča.⁷² Blagujući je vjerom neće se imati na pameti tjelesno, kao što su imali Židovi, već ono duhovno, te kaže: „Zašto pripremaš zube i trbuh? Vjeruj i najeo si se.“⁷³ Najeo si se, ali ne tvoje tijelo, već tvoj duh od kojeg tvoje tijelo živi.⁷⁴

Nadalje, za Augustina je Euharistija hrana onih koji slijede Krista, kao što su to bila Jedanaestorica, a ne oni lažni sljedbenici kao što je bio Juda. A slijedi Krista onaj tko se svakodnevno sjedinjuje s njime i postaje njegovim učenicom. Augustin to sjedinjenje opisuje slikom miješanja kruha, gdje izravno u vezu dovodi sakramente kršćanske inicijacije. Tako kaže da bi kršćanin koji slijedi Isusa trebao biti kao brašno koje je proizvedeno ljudskim trudom i znojem, zamiješano vodom krštenja. Nakon što se oblikovalo u smjesu treba ga ispeći na vatri, a ta vatra je za Augustina Duh Sveti koji je sišao nad apostole u obliku plamenova. A vatra koja do kraja pretvara kršćanina u kruh jest pomazanje Duhom koje primaju svi kršćani da bi mogli do kraja nasljedovati Krista. I samo onaj koji pozitivno odgovori na Božju milost i opusti se oblikovati u krsnoj vodi, te nakon toga očvrstne u snazi Duha i ostane vjeran u kušnjama, postaje onaj pravi kruh kao što je to bio Krist. Osim toga, ona je i hrana siromaha, ali onih siromaha koji su izabrali evanđeosko siromaštvo kao stanje nasljedovanja Krista, a ne kao socijalnu dimenziju. Oni se jedini mogu zasititi sa euharistijskog stola, jer su donijeli pred Boga svoju glad i svoje potrebe, svjesni da je nasljedovanje siromašnog Krista njihovo najveće bogatstvo. Osim siromašnih i Kristovih

⁷⁰ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 25,11 (257)

⁷¹ Usp. *Isto.*, 26,12 (258)

⁷² Usp. *Isto.*, 26,1 (253)

⁷³ *Isto.*, 25,12 (247)

⁷⁴ Usp. *Isto.*, 26,13 (258)

učenika, Euharistija je i hrana onog običnog puka koji nije pohađao nikakve škole, ali vjerom priznaje ono što je sadržano u otajstvu.⁷⁵

2.3.2 Euharistija kao žrtva

Govoreći o Euharistiji kao žrtvi za sv. Augustina, najprije bi bilo važno vidjeti njegovu definiciju žrtve. Naime, u svom djelu „De civitate Dei“, Augustin definira kako je vidljiva žrtva svetootajstvo nevidljive žrtve, to jest: sveti znak.⁷⁶ Po ovom je težište na vanjskom, osjetnom znaku, ukoliko je ono izražaj određenog unutarnjeg religioznog stava. Jednostavnije rečeno, unutarnja žrtva mora imati izraz u vanjskoj žrtvi.⁷⁷ Prava žrtva je za Augustina svako dobro djelo koje činimo kako bi se sjedinili s Bogom u svetu zajednicu.⁷⁸ O žrtvenom karakteru Euharistije svjedoče brojna Augustinova svjedočanstava. U svom djelu „De doctrina christiana“, Augustin tumači Iv 6,54 ovako: „Čini se, da zapovijeda (Gospodin) nedjelo ili zločin; stoga je to figura koja zapovijeda, da treba učestvovati u mucij Gospodnjoj i slatko te korisno u pamćenju sahraniti, što je njegovo tijelo za nas bilo raspeto i izranjeno.“⁷⁹ Ovim je još jednom kod Augustina stavljen naglasak na duhovno sudjelovanje u mucij Kristovoj u obredu Euharistije, jer kao što je Krist na križu prikazao žrtvu, tako također u euharistijskoj liturgiji sudjelujemo u žrtvenom obredu. Osim što je ovime naglašeno duhovo blagovanje Euharistije, svakako je naglašen i njen žrtveni karakter od kojeg Augustin ne odstupa, već je nasljeđuje od Crkve i razvija je dalje u Crkvi i za Crkvu.

Ipak, kako se već spominjalo u ovom radu, njegovo naučavanje naišlo je na krivo shvaćanje reformatora Luthera koji je u početku svoje učenje o euharistiji nadovezao na latinsku patrističku tradiciju, osobito na Augustina, te je na patristički način euharistiju promatrao prvenstveno kao čin Crkve. No, već godine 1520. Luther je načinio novi korak kojim je raskrstio, ne samo s abuzusima tadašnje Crkve, već i sa samim Augustinom i to zato jer nije uspio doći do svijesti da Bibliju čita iz nje same i otkrije njezinu cjelovitu poruku o Euharistiji, i jer nije vodio računa što je u Euharistiji vidjela prvotna Crkva i samim tim i Augustin. Za razliku od Augustina, koji nije dovodio u pitanje euharistijski žrtveni karakter,

⁷⁵ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, 109-111.

⁷⁶ Usp. Aurelije Augustin, *O državi Božjoj*, sv. I. (knjige I-X), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1982., 693. („*Sacrificium ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est sacrum signum est*“)

⁷⁷ Usp. Marijan Steiner, Kristova žrtva na križu i na našim oltarima, u: Nikola Bižaca, Jadranka Garmaz (prir.), *Antropološka i religiozna dimenzija žrtve. Zbornik radova XVIII. međunarodnoga znanstvenog skupa*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Crkva u svijetu, Split, 2013., 62.

⁷⁸ Usp. Aurelije Augustin, *O državi Božjoj*, sv. I. (knjige I-X), 38.

⁷⁹ Usp. Ivan Petar Bock, *Sv. Augustin o Euharistiji*, 328.

Luther je žestoko napao shvaćanje mise kao žrtve. On je porekao objektivnu prisutnost Kristove žrtvene smrti koji se obavlja u euharistijskoj koncelebraciji, a prihvatio samo subjektivno vjerničko prikazivanje samih sebe, što znači da je spomenčinu kod Luthera ostalo samo čisto subjektivno značenje svjesnog sjećanja na Krista. On smatra kako se u misi ne žrtvuje Krist, već da vjernici moraju žrtvovati sami sebe i sve što imaju s marljivom molitvom. Nadalje, na temelju Prve Petrove poslanice 3,18 i poslanice Hebrejima 10,14, Luther je 1522. napisao žestoki pamflet o zlorabama mise, te ustvrdio da shvaćanje mise kao žrtve stoji u sukobu s jedincatošću Kristove žrtve na križu, pa u tom smislu znači heretičko umanjivanje i obezvjeđivanje Kristove žrtve. To Lutherovo shvaćanje postalo je temeljno načelo protestantizma protiv tradicionalnog shvaćanja mise kao žrtve.⁸⁰

Da tome nije tako, i da je Augustinovo shvaćanje krivo protumačeno, pokazat će se, kako na primjerima nekih Augustinovih djela, tako i na samom komentaru na Ivanovo Evanđelje, koji je glavni predmet istraživanja u ovom radu. Premda nigdje sustavno nije govorio o žrtvenom karakteru Euharistije, kod Augustina se itekako mogu iščitati tvrdnje vezano uz to otajstvo. On o Euharistijskoj žrtvi progovara kada govori o svojoj majci Moniki koja je pred smrt zaželjela da se, nakon njene smrti, uspomena na nju upriliči uz oltar. Uzrok te njene želje, Augustin vidi u tome jer je znala da se sa žrtvenika dijeli žrtva kojom je ukinuta zadužnica. Prema Moniki, oltar je taj žrtvenik na kojem se slavi žrtva koja je dokinula zadužnicu, aludirajući tako na Pavlovo tumačenje smrti na križu u poslanici Kološanima (Kol 2,14). Ta žrtva kojom se ukida zadužnica, bila je Monikina posljednja nada, koju je njen sin proslavio navodeći kako je proslavio žrtvu naše cijene. Po ovom se lako da zaključiti kako je i za Augustina Euharistija žrtva i da je istovjetna s našom cijenom što je zacijelo Kristova otkupiteljska smrt.⁸¹

Nadalje, idući u samu srž otajstva, Augustin tvrdi kako se na euharistijskom žrtveniku za žrtvu prinosi Kristovo tijelo koje je istinski prinos i žrtva, te koje se kao jelo poslužuje udionicima. Ti udionici su pričesnici, koji blagujući žrtveni prinos, stječu udio na spasenjskoj vrijednosti i značenju Gospodinove muke i smrti. Za Augustina, Gospodin je htio da euharistijska počela u pamet dozivaju kalvarijsku žrtvu. On je u kruhu i vinu htio ostaviti uspomenu i sjećanje na svoje tijelo i krv koja je prolivena za nas na otpuštenje grijeha. Referirajući se na poslanicu Hebrejima, Krista ponosno naziva „Velikim svećenikom“ koji je u mucu na križu samoga sebe za nas prikazao. Prinijevši lik sluge, postao je i svećenik i

⁸⁰ Usp. Tomislav J. Šagi – Bunić, *Euharistija u životu Crkve kroz povijest*, 267-269.

⁸¹ Usp. Marijan Mandac, Uvod, u: sv. Augustin, *Govori 2; preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac*, Služba Božja, Makarska, 1993., 68.

žrtva.⁸² Ta dva pojma, svećenik i žrtva, Augustin tumači koristeći se Pavlovom kristologijom naglašavajući kako je Krist po svome ljudskom bitku tj. ukoliko je uzeo lik sluge, uistinu pravi Posrednik. Živeći na svijetu kao čovjek u sluginu liku, Krist najradije bijaše žrtva. Kao sluga je svećenik koji prikazuje žrtvu, ali je istodobno i prinos, te naglašava kako je Krist sve to na križu kao što je i na oltaru.⁸³

U 41. govoru komentara na Ivanovo Evanđelje, kada govori o grijehu koji ljude odjeljuje od Boga, Augustin ističe kako od grijeha može osloboditi samo onaj koji je bez grijeha došao, i postao žrtva za grijeh. Na koji način je to tako, Augustin piše: „*Sredstvo razdvajanja je grijeh, a izmirujući je posrednik Gospodin Isus Krist: Jer jedan je Bog, jedan je i posrednik između Boga i ljudi, čovjek – Krist Isus (1 Tim 2,5). Da ukloni dakle pregradu razdvojnici, koja je grijeh, došao je posrednik i on isti svećenik postao je žrtva. Budući da je postao žrtva za grijeh, prinijevši samoga sebe za paljenicu na križu svoje muke, Apostol, nakon što je rekao: Umjesto Krista zaklinjemo: dajte, pomirite se s Bogom – na naš upit kako se možemo pomiriti, odgovara: Njega – tj. Krista Boga – koji ne okusi grijeha Bog za nas grijehom učini da mi budemo pravednost Božja u njemu (2 Kor 5,20–21). Njega – tj. Krista Boga – koji ne okusi grijeha. Došao je u tijelu, tj. u obličju grešnoga tijela, ipak ne u grešnomu tijelu, nemajući ni na koji način nikakva grijeha; i zato je postao prava žrtva za grijeh jer sam nije imao nijednoga grijeha.*“⁸⁴

Augustin ovdje jasno izriče Kristovu žrtvu koja je prava na način što Krist kao Bog nije imao nikakvog grijeha, a poznato je koliko je u Izraelu bilo važno da žrtva bude bez mane, toliko da je žrtvovanje životinje s manom bila uvreda Bogu (Mal 1,6-9). Stoga Augustin ističe: „*Došao je dakle Gospodin kao žrtva, da imamo istinsku Pashu, slaveći njegovu muku kao žrtvu Jaganjčevu.*“⁸⁵ Što je drugo htio reći ako ne da se Krist za nas prenio kao dobrovoljna žrtva da bi nama u nasljeđe ostavio istinsku Pashu – sebe, a sebe nam je ostavio u prilikama kruha i vina, koji su kao temeljni simboli pashalnog blagovanja, ostali temeljni element i kod kršćanskog prinošenja Bogu zahvalne žrtve.⁸⁶ Stoga, kada god se slavi u Euharistiji njegovu muku, smrt i uskrsnuće, Crkva slavi njega, istinskog Jaganjca koji se prenio kao čista žrtva na otpuštenje grijeha.

⁸² Usp. Aurelije Augustin, *O državi Božjoj*, sv. I. (knjige I-X), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1982., 697.

⁸³ Usp. Marijan Mandac, Uvod, u: sv. Augustin, *Govori 2; preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac*, 69.

⁸⁴ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 41,5 (353)

⁸⁵ Usp. *Isto.*, 50,2 (426)

⁸⁶ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, 176.

2.3.3 Vjera u stvarnu Kristovu prisutnost

U Augustinovo vrijeme vjera u stvarnu Kristovu prisutnost, u prilikama kruha i vina, bila je opća vjera Crkve. Pod takvim okolnostima nije bilo potrebe je dokazivati, pa se tako ni sam Augustin po tom pitanju nije ni s kim sporio, niti mu je u ono vrijeme itko što predbacivao. Kao i njegovi prethodnici, bilo apostoli, bilo crkveni oci prije njega, Augustin je vjerovao u Kristovu zbiljsku nazočnost u Euharistiji.⁸⁷ Ipak, kako po pitanju Euharistije kao žrtve tako je i po pitanju Kristove stvarne prisutnosti, Augustin nađen kritiziran od strane protestanata koji su smatrali kako za Augustina Euharistija nije Kristovo tijelo i krv, nego znak Kristova osobnog ili mističnog tijela.⁸⁸ Prema njima, Augustin u Euharistiji ne pretpostavlja zbiljsku, već jedino simboličku Kristovu prisutnost. Međutim, ako i zove Euharistiju simbolom, kao što je svaki sakrament i znak i simbol otajstvenih stvari i milosti, Augustin jasno kaže: „*Vjernim srcem i ustima primamo posrednika između Boga i ljudi Isusa Krista, gdje nam daje jesti svoje tijelo i piti svoju krv...*“⁸⁹

Napomenimo još jednom kako Augustin, priznajući zbiljsku Kristovu prisutnost u Euharistiji priznaje i njeno duhovno, otajstveno i znakovito značenje, o čemu je već bilo riječi u ovom radu, te time ne dijeli zbilju i znak, već znak vidi u zbilji, a zbilju u znaku, što njegovi kritičari očito nisu shvatili. Njegov svojevrsni krimen, kako ne vodi dovoljno brige o Kristovoj stvarnoj prisutnosti, pojedinci vide u njegovom oslanjanju na platonističku filozofiju, gdje bi Augustin poput Platona više držao do nevidljivoga nego do vidljivoga.⁹⁰ Ako bi u filozofiji više držao do nevidljivoga, u teologiji, a osobito kada je riječ o Kristovoj stvarnoj prisutnosti u Euharistiji, Augustin ne poriče vidljivo. On nevidljivo i vidljivo u teologiji spaja sponom koju zove – vjera. Koristeći se pojmovima *santificatio*, *consecratio* i *benedicito*, Augustin tumači posvetu euharistijskog kruha i vina, nakon koje kruh i vino postaju stvarno Kristovo tijelo i krv: „*naš nam kruh i kalež, a ne svaki, stanovitom konsekracijom postaje mističnim... Valja vam znati, što ste primili, što ćete primiti, što vam treba svaki dan primati. Kruh onaj, što ga vidite na oltaru, posvećen po riječi Božjoj, tijelo je Kristovo. Kalež onaj ili bolje ono, što kalež sadržaje, posvećeno po riječi Božjoj, krv je Kristova. Po njima je Krist Gospodin htio preporučiti tijelo i krv svoju, koju je za nas prolio na oprostjenje grijeha.*“⁹¹

⁸⁷ Usp. Marijan Mandac, *Sveti Augustin: Život i djelo*, 89.

⁸⁸ Usp. Marijan Mandac, Uvod, u: sv. Augustin, *Govori 2; preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac.*, 59.

⁸⁹ Usp. Ivan Petar Bock, *Sv. Augustin o Euharistiji*, 324.

⁹⁰ Usp. Marijan Mandac, Uvod, u: sv. Augustin, *Govori 2; preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac.*, 59.

⁹¹ Usp. Ivan Petar Bock, *Sv. Augustin o Euharistiji*, 325-326.

U ovom odlomku jasno se uočava Augustinovo razlikovanje običnog kruha i vina od „našeg“ kruha i kaleža koji se posvećuje na oltaru. Riječju konsekracije, kruh i vino na oltaru, postaju tijelo i krv Kristova. On se ne boji kazati kako se na stolu Gospodnjem gleda ono što se redovito motri i na ljudskim stolovima. I vjernikova osjetila primjećuju kruh i kalež, ali kod toga kaže Augustin, treba vjeru poučiti da je kruh Kristovo tijelo i čaša Kristova krv.⁹² Koliko je Augustin zapravo bio osvjedočen u Kristovu euharistijsku nazočnost, pokazuju i sljedeći primjeri. Prvi od tih primjera jest važnost vjerničkog klanjanja prije nego što ga blaguje, jer kako kaže: „*Nitko ne blaguje ono tijelo, a da mu se prije nije poklonio*“. U ovoj izjavi tijelo (*caro*), za Augustina očito označava pravo i realno Kristovo tijelo. Vjernik ne bi Euharistiji iskazivao poklonstvo da Bog nije tu nazočan, jer kršćanin se klanja samo nazočnom Bogu. Uz važnost klanjanja, Augustin navodi i važnost naravnog posta prije blagovanja Euharistije, koji je na neki način ostao sve do danas. Taj naravni post za Augustina pokazuje „*honorem tanti sacramenti*“.⁹³ Nadalje, spomenuvši Judino blagovanje na posljednjoj večeri, Augustin kaže kako i nedostojni blaguju tijelo Gospodnje i piju krv njegovu. Njihove opačine i nedostojno blagovanje, ne utječu na posvećene darove. I dalje je Krist prisutan u njihovom blagovanju, samo što im to blagovanje nije na spasenje već na osudu. Augustin to ovako izražava: „*Kako mnogi primaju s oltara i umiru, primajući umiru? Zato govori Apostol: Sud sebi jede i pije (1Kor 11,29). Nije zalogaj Gospodnji bio otrovan Judi. Pa ipak ga je primio i kad ga je primio, u njega je ušao neprijatelj; ne jer je zlo primio, nego jer je ono dobro on zao na zao način primio.*“ Juda u ovom slučaju nije utjecao na Gospodnje jelo koje je bilo dobro. On je kao i ostali apostoli primio stvarno Kristovo tijelo i krv, samo što ga je on primio za smrt, a ostali apostoli za život.⁹⁴

I na kraju, da bi se dokazalo koliko je Augustin zapravo vjerovao u stvarnu Kristovu prisutnost u euharistijskim prilikama, svjedoči jedna neobična Augustinova misao koju je on na svoj način protumačio. Imajući pred očima Kristove riječi sa posljednje večere „*Ovo činite meni na spomen*“, Augustin kaže kako je Krist zbog tih riječi pretvorbe nosio sam sebe u svojim rukama. Premda je misao dosta neobična, jasno izražava Augustinovu vjeru u Kristovu euharistijsku prisutnost.⁹⁵

⁹² Usp. Marijan Mandac, Uvod, u: sv. Augustin, *Govori 2; preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac*, , 61.

⁹³ Usp. Ivan Petar Bock, *Sv. Augustin o Euharistiji*, 324.

⁹⁴ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evandjelja*, 26,11 (429)

⁹⁵ Usp. Marijan Mandac, Uvod, u: sv. Augustin, *Govori 2; preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac*, , 62.

3. Euharistija u svjetlu ekleziologije

Kada se govori o Euharistiji, onda uz nju paralelno ide i njen eklezijalni karakter, što je lijepo izraženo sintagmom „*ubi eucharistia, ibi ecclesia*“⁹⁶. Euharistija je upućena na Crkvu i bez nje je u sebi samoj kontradiktorna, a isto tako ni Crkve bez Euharistije nema. O tome možda najbolje svjedoči konstitucija Drugog vatikanskog koncila, „*Sacrosanctum concilium*“, koja naglašava kako su apostolski naponi upravljani k tome da se svi koji su vjerom i krštenjem postali Božja djeca, sastaju zajedno, usred Crkve hvale Boga, sudjeluju kod žrtve i blaguju Gospodnju večeru.⁹⁷

3.1.1 Kristovo Tijelo za izgradnju Tijela – Crkve

Postavi li se pitanje koji je glavni cilj i smisao presvete Euharistije, bez sumnje se može reći kako je to *communio*, tj. najtješnja povezanost i jedinstvo između Krista i kršćanske zajednice, između Oca i ljudi, te povezanost između članova zajednice koja se po Gospodinovu tijelu i krvi tijesno sjedinjuju u bratsku zajednicu.⁹⁸ Međutim, taj *communio* ne valja shvaćati samo osobno – kao udio u Kristu i kao najunutarnjije osobno zajedništvo s njim, već i eklezijalno – kao zajedništvo u Kristu, po čemu je Euharistija u pravom smislu riječi, Augustinovima rječnikom definirana, znak jedinstva i sveza ljubavi.⁹⁹

O tom *communio* govori i apostol Pavao u svojoj poslanici Korinćanima: „*Budući da je jedan kruh, jedno smo tijelo mi mnogi*“ (1Kor 10,17). Blagovanjem od jednoga kruha na oltaru, koji je Tijelo Kristovo, i mi postajemo udovi njegova tijela kojem je on glava. Na koji način to postajemo, Augustin objašnjava: „*Upoznali su vjernici tijelo Kristovo, ako ne zanemare da su tijelo Kristovo. Postaju tijelo Kristovo, ako hoće živjeti od Duha Kristova. Od Duha Kristova živi samo tijelo Kristovo. Shvatite, braćo, što sam rekao. Čovjek si, i duh imaš, i tijelo imaš. Kažem duh koji se zove duša, kojom se pokazuje da si čovjek: sastojiš se od duše i tijela. Tako imaš nevidljiv duh, vidljivo tijelo. Reci mi što od čega živi: živi li tvoj duh od tvogega tijela ili tvoje tijelo od tvogega duha? Odgovorit će svatko tko živi; tko ovo ne može odgovoriti, ne znam da li živi. Što će odgovoriti svatko tko živi? Moje tijelo u svakom slučaju živi od mogega duha. Želiš li dakle i ti živjeti od Kristova Duha? Budi u tijelu Kristovu. Zar tijelo moje živi od*

⁹⁶ Usp. Walter Kasper, *Sakrament jedinstva: euharistija i Crkva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., 67.

⁹⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosanctum concilium*, Konstitucija o svetoj liturgiji (4.XII.1963.), u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., br. 10

⁹⁸ Usp. Anton Tamarut, *Euharistija: otajstvo vjere i dar života*, Glas Koncila, Zagreb, 2004., 67.

⁹⁹ Usp. Walter Kasper, *Sakrament jedinstva: euharistija i Crkva*, 50.

tvojega duha? Moje živi od mogega duha i tvoje od tvojega. Ne može tijelo Kristovo živjeti osim od Kristova Duha. ¹⁰⁰

Ovim tumačenjem, Augustin na sjajan i vrlo razumljiv način govori što to znači postati Tijelo Kristovo. On to objašnjava ispreplićući istine vezane uz kristologiju i pneumatologiju, te uspoređuje to na primjeru čovjeka koji posjeduje vidljivo tijelo i nevidljivi duh. Pitajući se što od čega živi, tijelo od duha ili duh od tijela, on jasno definira životvorni princip čovjeka. Za njega svatko tko zapravo živi, a ne onaj tko misli da živi, živeći po tijelu, odgovorit će kako vidljivo ljudsko tijelo živi od nevidljivog duha kojeg mu je Bog udahnuo u nosnice (Post 2,7). S obzirom kako čovječje tijelo živi od čovječjeg duha, tako i Kristovo tijelo živi od Kristova Duha, onog istog Duha koji nam je udahnut u nosnice, a mi ćemo živjeti od Kristova Duha, kako veli Augustin, ako smo u tijelu Kristovu. A pritjelovljenje Kristu, koje je ostvareno po krštenju, neprestano se obnavlja i učvršćuje upravo dioništvom u euharistijskoj žrtvi¹⁰¹, s kojom se, kao sakramentom jedinstva s Kristom, na najneposredniji način stupa u kontakt s Njim¹⁰², te time postavši njegovi udovi, vjernici automatski bivaju ispunjeni njegovim Duhom i uključeni u interpersonalni božanski život.¹⁰³

Augustin je pišući ovo, na umu imao donatiste¹⁰⁴, koji su tražeći izvanjsku moralnu savršenost, živjeli po tijelu, a ne od Duha, te živeći tako isključili sebe iz izgradnje Tijela – Crkve.¹⁰⁵

U svojoj propovijedi o Euharistiji koju je održao između 405. i 411. godine pred novokrštenim kršćankama i krštenicima, Augustin je pokušavajući im približiti što zapravo primaju pod prilikama kruha i vina rekao: „*Ako dakle hoćeš razumjeti što je tijelo Kristovo, tada slušaj apostola: On kaže vjericima: „A vi ste tijelo Kristovo“ (1 Kor 12,27). Ako ste dakle vi sami tijelo Kristovo i njegovi udovi, tada vaša vlastita tajna leži na oltaru: vi primate dakle vašu vlastitu tajnu. Na to što jeste, odgovarate svoj „Amen“. I tim odgovorom dajete*

¹⁰⁰ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 26,13 (258)

¹⁰¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia de eucharistia: enciklika biskupima, prezbiterima i đakonima te zavjetovanim osobama i svim vjericima laicima o odnosu euharistije i Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., br. 22

¹⁰² Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, 113.

¹⁰³ Usp. Nela Veronika Gašpar, *Teološki govor o Duhu Božjem: Od vječnosti do čovječnosti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., 161.

¹⁰⁴ Više o donatizmu vidi u: Gennaro Bove, *Donatizam*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 208.

¹⁰⁵ Usp. Silvio Koščak, *Homilije Aurelija Augustina o svetkovini pedesetnice u kontekstu borbe protiv donatista*, Crkva u svijetu 53 (2018) 4, 658.

*potpis. Ti čuješ naime: 'Tijelo Kristovo', i odgovaraš: 'Amen'. Budi stoga ud tijela Kristova, da tvoj amen bude istinit.*¹⁰⁶

Tumačeći što su kruh i vino na oltaru, Augustin pozornost svojih slušatelja usmjerava na misao koja se nalazi u apostola Pavla već, a to je da Tijelo Kristovo nije samo kruh na oltaru nego i zajednica, Crkva. Tijelo Kristovo, koje slavljenici euharistije primaju, čini ih tijelom Kristovim.¹⁰⁷ Biti ud tijela Kristova, za Augustina je od velikog značaja, jer za njega istinitost vjerničkog amena, koji svjedoči vjeru u Kristovu stvarnu prisutnost u kruhu, ovisi upravo o tome koliko je pojedini vjernik zapravo kao ud pritjelovljen Tijelu Kristovu. A da bi vjernik bio ud pritjelovljen Tijelu Kristovu, potrebno je da bude jedno sa ostalim udovima, jer kao što jedan ud ne čini ljudsko tijelo, već više udova predstavlja jedno tijelo, tako i jedan vjernik bez jedinstva s ostalim vjernicima, udovima, ne može biti Tijelo Kristovo. Vjernik nije jedinka za sebe, već sa ostalim vjernicima tvori kraljevsko svećenstvo i Tijelo kojem je Krist glava. O tom svećeničkom dostojanstvu vjernika govori i Augustin, izvodeći ga iz Petrova svjedočanstva (1 Pt 2,4-5) i iz inkorporacije u Krista Svećenika.¹⁰⁸

3.1.2 Euharistija izgrađuje zajedništvo Crkve

Da bi se Euharistija ostvarila i postala moguća, potrebno je da se okupi zajednica. Tu stvarnost očituje i sama riječ „eklezija“, kojom je septuaginta prevela hebrejski izraz „qahal“, kojom se označava zajednica na Sinaju. Riječ eklezija, u grčom se jeziku sastoji od dvije riječi, ἐκ + καλέω – što bi u prijevodu značilo „sazvati“. Crkva je tako sazvana zajednica. Međutim, ta zajednica nije samoinicijativno skupljena, već je zajednicu ljudi pozvao ili sazvao sam Bog¹⁰⁹, koji je htio da Crkva bude zajednica ljudi koji su privučeni njegovim Duhom i njegovom ljubavlju. Da je Bog onaj koji saziva, o tome govori i evanđelist Ivan upravo u svom govoru o Isusu koji je kruh života, kada Židovi mrmljaju na Isusove riječi kako je On kruh koji je sišao s neba. Na njihovo mrmljanje Isus im odgovara kako nitko ne može doći k njemu ako ga ne povuče Otac koji ga je poslao (Iv 6,44). Augustin za to Božje privlačenje kaže: „*Velika je to preporuka milosti! Nitko ne dolazi ako nije privučen. Koga privlači i koga ne privlači, zašto ovoga privlači, a onoga ne privlači? Nemoj htjeti suditi ako*

¹⁰⁶ Usp. Bernhard Körner, *Božja prisutnost: Otkrivanje smisla euharistije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., 94.

¹⁰⁷ Usp. *Isto.*, 94.

¹⁰⁸ Usp. Andrija Antić, *Euharistija: Krist na žrtvenicima u nama, među nama*, Crkva u svijetu, Split, 1982., 51.

¹⁰⁹ Usp. http://dubrovačka-biskupija.hr/portal/livestream/zivo_vrelo201804.pdf : preuzeto 10.8.2020.

ne želiš pogriješiti. Jedanput prihvati i shvati. Nisi li još privučen? Moli da budeš privučen.“¹¹⁰

Osim Božjeg privlačenja, koje je Božje umijeće, Židovi nisu shvaćali ni kako Isus može svoje tijelo dati za jelo. Razlog njihovog mrmljanja, Augustin vidi u njihovom nerazumijevanju kruha koji je sloga, pa kaže: „Židovi se nato među sobom prepirahu: *Kako nam ovaj može dati tijelo svoje za jelo (Iv 6,52). Prepirahu se među sobom jer nisu shvaćali kruh sloge niti su ga htjeli uzeti. Koji naime jedu takav kruh, ne prepiru se među sobom; jer (kao što) je jedan kruh, jedno smo tijelo mi mnogi (1 Kor 10,17). I po njemu nas Bog sjedinjuje kao ukućane u jednomu domu (Ps 68,7).*“¹¹¹ Zatim, ekleziološkim rječnikom dalje tumači: „*Ovo jelo i piće tako zahtijeva da ga shvatimo kao zajedništvo tijela i njegovih udova, koje je sveta Crkva u predodređenima i pozvanima, i opravdanima, i svetima proslavljenim, i njegovim vjernicima. Prvo je od toga već učinjeno, tj. predodređenje. Druga i treća činjenica jest, i postaje, i postat će, tj. zvanje i opravdanje. Četvrta je pak sada u nadi, u stvarnosti će biti ubuduće, tj. proslava. Sakrament se toga, tj. jedinstva tijela i krvi Kristove, pripravlja negdje svakodnevno, negdje u izvjesnim razmacima dana za stolom Gospodnjim i blaguju ga sa stola Gospodnjega: neki za život, neki za smrt. Sama je doista sakramentalna stvarnost svakomu čovjeku za život, nikomu za smrt, tko god bude njezin sudionik.*“¹¹²

Bez Crkvenog zajedništva, tj. zajedništva ljudi međusobno, nema ni zajedništva sa glavom – Kristom, čime se gubi svaki smisao Euharistije, koja je zajedništvo tijela i njegovih udova. Pavlovskim rječnikom rečeno, kršćani u čaši blagoslovnoj koju blagoslivljaju i u kruhu kojega lome uživaju, na vrlo opipljiv i stvaran način, zajedništvo tijela i krvi Kristove.¹¹³ Na tragu toga, dogmatska konstitucija o Crkvi, Lumen Gentium, kaže kako u lomljenju kruha vjernici postaju stvarni dionici Gospodinova Tijela, a kao pojedinci postaju udovi jedan drugome.¹¹⁴

Zajedništvo kršćanske zajednice, temeljna je oznaka od samih početaka Crkve. Sveti Luka u Djelima apostolskim naglašava kako je prva kršćanska zajednica, pored nauka apostolskog, lomljenja kruha i molitava, bila postojana i u zajedništvu (Dj 2,42). Kako vidimo, upravo to zajedništvo stoji uz ostale konstitutivne elemente koji čine Crkvu. Sveti Ivan u svom evanđelju ne donosi riječi ustanove Euharistije kao sinoptici. Za razliku od njih,

¹¹⁰ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 26,2 (253)

¹¹¹ Usp. *Isto.*, 26,14 (259)

¹¹² Usp. *Isto.*, 26,15 (259)

¹¹³ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, 31.

¹¹⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Lumen gentium, Dogmatska konstitucija o Crkvi (21.XI.1964), u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., br. 7

Ivan na mjesto riječi ustanove, donosi scenu pranja nogu učenicima i dvije zapovijedi ljubavi. Te scene, upravo očituju zajedničarski vid Euharistije. Sam „obred“, euharistijsko zajedništvo, uključuje obje dimenzije: biti ljubljen, te sam ljubiti druge. Euharistija koja ne prelazi u konkretna djela ljubavi sama je u sebi krhka i nepotpuna.¹¹⁵

3.1.3 Ključ jedinstva Crkve

„*O, otajstvo pobožnosti! Znak jedinstva! Svezo ljubavi!*“¹¹⁶ Ovim riječima, Augustin započinje 26. govor svog komentara na Ivanovo Evanđelje. Na vizualno kratak, ali sadržajno vrlo jezgrovit način, Augustin tumači bit otajstva Euharistije. Da je Euharistija znak jedinstva, vidi se preko elemenata od kojih je sastavljena i preko kojih sam Gospodin poziva na jedinstvo.¹¹⁷ Taj simbol jedinstva u elementima Euharistije uvidio je i Augustin, te rekao: „*Stoga je Gospodin naš Isus Krist, kako su to prije nas shvatili ljudi Božji, predao svoje tijelo i krv u stvarnostima koje tvore jedinstvo iz mnoštva. Naime, iz mnogo zrnja spravlja se jedan kruh, iz mnogo bobica cijedi se vino.*“¹¹⁸ U jednom svom govoru, Augustin vjernicima daje do znanja kako im se euharistijskim kruhom, koji je napravljen od mnogo zrna, preporučuje kako moraju ljubiti crkveno jedinstvo i kako moraju biti jedno premda su mnogi¹¹⁹, te u svom komentaru na Ivanovo evanđelje za tu stvarnost navodi već spomenut psalam 68.: „*I po njemu nas Bog sjedinjuje kao ukućane u jednomu domu (Ps 68,7).*“¹²⁰ O tome kako kršćani moraju biti jedno premda su mnogi, govori prije Augustina i evanđelist Ivan u Isusovim oprostajnim govorima (Iv 14-17), točnije u 17. poglavlju, nazvanom još i „Isusova svećenička molitva“. U trećem dijelu 17. poglavlja (17,20-26), Isus moli za one koji će povjerovati u njega po riječima apostola - molitva da budu jedno kao što su jedno Otac i Isus, jer bi to jedinstvo među vjernicima uvjerilo svijet.¹²¹

Zanimljivo je kako je ta Isusova molitva, da svi budu jedno, smještena upravo u kontekstu posljednje večere, tj. Euharistije, čime se Euharistija još jednom očituje kao znak jedinstva Crkve. Taj treći dio 17. poglavlja, valja povezati sa Iv 6,56 koje Augustin tumači ovako: „*Čuli smo riječi Gospodnje iz Evanđelja, koje su uslijedile nakon prijašnjega govora. Ovaj govor dugujem vašim ušima i dušama i nije neprikladan na današnji dan: riječ je o tijelu*

¹¹⁵ Usp. BENEDIKT XVI., *Deus caritas est: enciklika biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o kršćanskoj ljubavi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., br. 14

¹¹⁶ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 26 (252)

¹¹⁷ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, 115.

¹¹⁸ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 26,17 (260)

¹¹⁹ Usp. Marijan Mandac, *Govori 2*, 66-67.

¹²⁰ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 26,14 (259)

¹²¹ Usp. Raymond E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 347.

*Gospodina koji je rekao da se daje za jelo radi vječnoga života. Izložio je način ovoga darivanja i sebedarja, kojim daje svoje tijelo za jelo, govoreći: Tko jede moje tijelo i pije moju krv, u meni ostaje i ja u njemu (Iv 6,56). Tko ostane i ustraje, ako boravi u onome koji u njemu boravi, ako se priljubljuje i ne napušta, siguran je znak da je jeo i pio dostojno. Ovo nas je dakle poučio i upozorio mističnim riječima, da budemo u njegovu tijelu pod istom glavom u njegovim udovima, blagujući njegovo tijelo i ne ostavljajući jedinstvo s njime. Ali mnogi su se prisutni, ne shvativši, spotaknuli; ovo čuvši mislili su samo na tijelo, što su i sami bili. Apostol pak kaže i pravo kaže: Težnja je tijela smrt (Rim 8,6). Gospodin nam daje svoje tijelo za jelo, a težnja je tijela smrt; kad govori o svojem tijelu, u njemu je vječni život. Dakle, ni o tijelu ne smijemo misliti na tjelesan način, kao u ovim riječima.*¹²²

Ovim riječima, Augustin je još jednom ukazao kako je jedino prijanjanje uz Krista i nenapuštanje njega, jamac sigurnog jedinstva. A prijanjamo uz njega ako smo u njegovom tijelu i ako smo njegovi udovi, što se ostvaruje jedino dostojnim blagovanjem Euharistije kojim se jedinstvo Crkve i naznačuje i ostvaruje¹²³. Za ovaj primjer, opet može poslužiti Judino blagovanje na posljednjoj večeri (Iv 13,27), gdje je njegovo nedostojno blagovanje rezultiralo ustupanjem mjesta Sotoni, a istodobno i raskidom jedinstva kako s Kristom, tako i sa ostalim apostolima. Ivan o tome izvještava kako je Juda uzevši zalogaj, odmah izašao, te navodi: „*A bijaše noć.*“ Ta noć, simbol je sotonske tame¹²⁴ koja je zaposjela Judu i odijelila ga od jedinstva s Kristom i zajedništva s dvanaestoricom. Juda je otišao u „noć“ jer nije bio živi ud Kristov, te ga duh Kristov nije oživljavao kao ostale koji su bili u Kristovu tijelu. O tome Augustin kaže: „*Stoga je rekao: Riječi koje sam vam govorio duh su i život su (Iv 6,63). Rekli smo, braćo, kako je Gospodin preporučio da blagovanjem njegova tijela i njegove krvi ostanemo u njemu i on u nama. Ostajemo pak u njemu, dok smo njegovi udovi; ostaje on sam u nama, dok smo njegov hram. Da budemo pak njegovi udovi, jedinstvo nas sjedinjuje. A što čini da nas jedinstvo sjedini ako ne ljubav? Odakle ljubav Božja? Pitaj Apostola: Ta ljubav je Božja razlivena u srcima našim po Duhu Svetom koji nam je dan (Rim 5,5). Duh je dakle koji oživljuje; duh oživljava udove. Duh oživljava samo one udove koje nađe u tijelu koje oživljava isti duh. Duh koji je u tebi, čovječe, koji te utvrđuje da budeš čovjek, zar oživljava ud koji nađe odijeljen od tvojega tijela? Tvoju dušu nazivam tvojim duhom; tvoja duša ne oživljava udove ako nisu u tvojemu tijelu; ako jedan oduzmeš, više ga ne oživljava tvoja duša jer se ne*

¹²² Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 27,1 (262)

¹²³ Usp. Adolf Adam, *Uvod u katoličku liturgiju*, Hrvatsko izdanje uredio: Anton Benvenin, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1993., 107.

¹²⁴ Usp. Raymond E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 343.

spaja s jedinstvom tvajega tijela. To nam govori da ljubimo jedinstvo i da se bojimo razdvajanja. Ničega se kršćanin ne smije tako strašiti kao da se rastavi od tijela Kristova. Ako se rastavi od tijela Kristova, nije više njegov ud; ako nije njegov ud, ne oživljava ga njegov Duh. Apostol veli: A nema li tko Duha Kristova, taj nije njegov (Rim 8,9).“¹²⁵

Nemajući Duha Kristova, Juda je sebe lišio i ljubavi i jedinstva. Kako je i apostol Pava rekao, ako tko nema Duha Kristova, taj nije njegov, tako i Juda, nemajući Duha Kristova nije više bio Kristov, nego se, otišavši u noć, predao vlasti tame, Sotoni.

3.2 Kristovo Tijelo za osobnu izgradnju vjernika

Koliko je Krist potreban čovjeku, najbolje svjedoče Kristove riječi na posljednjoj večeri koje je izrekao u sklopu svojih oproštajnih govora Iv (14-17). U 15. poglavlju, Ivan nam donosi Isusov govor gdje sebe naziva trsom, a nas lozama. Koliko je loza (čovjek) ovisan o trsu (Kristu), Ivan navodi: *„Ja sam trs, vi loze. Tko ostaje u meni i ja u njemu, taj donosi mnogo roda. Uistinu, bez mene ne možete učiniti ništa.“* (Iv 15,5)

Vjernici su u životu toliko ovisni o Kristu, da bez Njega ne mogu ništa učiniti. A da bi mogli „činiti“ i donositi mnogo roda, potrebno je da ostanu u njemu i on u njima. Kako je to Augustin shvaćao već smo spomenuli, ali potrebno se još jednom podsjetiti: *„Rekli smo, braćo, kako je Gospodin preporučio da blagovanjem njegova tijela i njegove krvi ostanemo u njemu i on u nama. Ostajemo pak u njemu, dok smo njegovi udovi; ostaje on sam u nama, dok smo njegov hram.“*¹²⁶

Drugim riječima rečeno, najizvrsniji način gdje se on s vjericima povezuje i gdje od njega, kao loze od trsa, primaju božansku snagu da bi donosili rod, jest Euharistija.

¹²⁵ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evandjelja*, 27,6 (264)

¹²⁶ Usp. *Isto.*, 27,6 (264)

3.2.1 Euharistija podaruje besmrtnost

Kolikim se intenzitetom živjela Euharistija prvih kršćana, na najbolji način svjedoče brojni mučenici koji su se poput Pavla, radovali što svojim trpljenjem u svojem tijelu, dopunjuju što nedostaje mukama Kristovim za njegovo Tijelo i Crkvu (Kol 1,24). Svojom mučeničkom smrću, na najbolji su način postali Kristovi svjedoci (Dj 1,8), što je ujedno i prijevod grčke riječi μάρτυς - svjedok, kojom se označavaju oni, koji su mučeničkom smrću posvjedočili za Krista.

Jedan od mnogih svjedoka, mučenika jest biskup Ignacije Antiohijski, čija mučenička smrt svjedoči o vrlo uskoj povezanosti Euharistije i mučeništva. Želeći, u pravom smislu riječi slijediti Isusovu žrtvu, Ignacije u svojoj poslanici Rimljanima piše kako se više ne raduje užicima ovoga svijeta, već želi Kruh Božji koji je tijelo Isusa Krista i piće koje je Njegova krv. Našavši se uhvaćen od rimskih vlasti, Ignacije zaklinje kršćane u Rimu, dok je bio na putu, da se ne zauzimaju za njegovo oslobođenje, nego da ga puste da bude hrana zvijerima, pomoću čega će tek tako dospjeti do Boga. Nastavlja dalje kako je on pšenica Božja koja mora biti samljevena zubima zvijeri da bi postao Kristov čisti kruh.¹²⁷ Kako je i želio, u Rimu je osuđen „*ad bestias*“, te je umro mučeničkom smrću za vrijeme cara Trajana, u prvim godinama drugog stoljeća.¹²⁸ Živeći od Euharistije (Krista) i za Krista, Ignacije je svojim primjerom pokazao kako je upravo euharistija model za nasljedovanje tj. svjedočenje, davanjem vlastitog života.¹²⁹ U jednom svom pismu, o Euharistiji govori biranim riječima, pa je tako naziva lijekom besmrtnosti, protuotrovom protiv smrti i hranom vječnoga života u Isusu Kristu.¹³⁰

Da Euharistija podaruje besmrtnost, bio je itekako svjestan i sveti Augustin, pišući u komentaru na Ivanovo evanđelje ovo: „*Ali što znače riječi: Tko ostaje u meni i ja u njemu (Iv 6,56; 15,5)? Što ako ne ono što su mučenici slušali: Ali tko ustraje do svršetka, bit će spašen (Mt 24,13). Kako je ostao u njemu sveti Lovro, čiji blagdan danas slavimo? Ostao je sve do kušnje, ostao je do tiranskoga ispitivanja, ostao je do preoštire prijetnje, ostao je do pogubljenja; i sve je to bilo malo, ostao je sve do neljudskoga mučenja. Nije ubijen na brzinu, nego je mučen u ognju: dopušteno mu je da dugo živi; bolje rečeno nije mu dopušteno da dugo živi, nego je bio prisiljen sporo umirati. U dugomu umiranju, u onim mukama jer je dobro blagovao i dobro pio, kao onom hranom nasićen i onim kaležom opijen, nije osjetio*

¹²⁷ Usp. Inos Biffi, *Euharistija i njezina povijest*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1984., br. 21

¹²⁸ Usp. J. Pavić – T. Z. Tenšek, *Patrologija*, 18.

¹²⁹ Usp. Inos Biffi, *Euharistija i njezina povijest*, br. 21

¹³⁰ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, 47.

muka. Ondje je bio onaj koji je rekao: Duh je onaj koji oživljuje (Iv 6,63). Tijelo je gorjelo, ali je duh dušu oživljavao. Nije propao i u kraljevstvo je ušao. Rekao mu je sveti mučenik Siksto, kojega smo prije pet dana proslavili: „Ne žalosti se, sine.“ On je bio biskup, ovaj đakon. „Ne žalosti se, poslije tri dana doći ćeš za mnom.“ Tri dana su označili sredinu između dana muke svetoga Siksta i dana današnje muke svetoga Lovre. Tri dana je sredina. O, utjehe! Nije rekao: „Ne žalosti se, sine; prestat će progonstvo i bit ćeš siguran“, nego: „Ne žalosti se; kamo te pretječem, doći ćeš za mnom; ne odgađa se tvoje nasljedovanje: tri dana će biti sredina i bit ćeš sa mnom.“ Primio je proroštvo, pobijedio đavla, stigao k slavodobiću.“¹³¹

Augustin je lišavanje muka svetog Lovre, vidio upravo u ispravnom blagovanju tijela i krvi Kristove. Blagujući lijek besmrtnosti, Augustin kaže kako je Lovrina duša živjela, premda je tijelo gorjelo. Ojačan hranom koja daruje besmrtnost, sveti Lovro je u trenutku mučeničke smrti, prženjem na roštilju, bio u stanju izgovoriti riječi koje nam sveti Ambrozije donosi u svom djelu „De officiis ministrorum“: "Assum est, inquit, versa et manduca" tj. "Ova strana je gotova, okrenite me i zagrizite!"¹³²

3.2.2 Zalag života vječnog

Svoju vjeru u Euharistiju kao zalogu života vječnog, Crkva temelji na riječima Isusa Krista koje je izgovorio za vrijeme boravka na zemlji, a o kojima nas na nekoliko mjesta izvještava evanđelist Ivan, u sklopu svog govora o Isusu kruhu života. Tako Isus na jednom mjestu za sebe kaže: „Tko blaguje tijelo moje i pije krv moju, ima život vječni; i ja ću ga uskrisiti u posljednji dan.(Iv 6,54)“

Nigdje izravnije nije izražena misao o uskoj povezanosti između blagovanja tijela i krvi Kristove i života vječnog. Bolje rečeno, Krist je ovim riječima pokazao najsigurniji put u život vječni. Tu vjeru, Crkva je sažela u svom katekizmu ovako: "O sveta gozbo na kojoj se Krist blaguje, slavi se spomen muke njegove, duša se napunja milošću i daje nam se zalag buduće slave". Ako je Euharistija spomen Gospodnje Pashe, ako se pričešću s oltara

¹³¹ Usp. Sveti Augustin, Tumačenje Ivanova Evanđelja, 27,12 (268)

¹³² https://hr.wikipedia.org/wiki/Sveti_Lovro#cite_note-1: preuzeto 15.8.2020.

*"napunjamo svakim nebeskim blagoslovom i milošću", to je Euharistija također predudioništvo u nebeskoj slavi.*¹³³

Blagovanjem Euharistije duša se napunja milošću od onoga koji je pun milosti, a utjelovivši se i davši život smrtnom tijelu, svakom onom tko se sjedinjuje s njime u pričesti daje život vječni.¹³⁴ Na koji način se to događa, ostaje tajna vjere koju čovjek samo vjerom može prihvatiti. Sjedinjenjem s Kristom kako u trenutku utjelovljenja, kojim je Logos čovjeku dao vlast da postane dijete Božje, tako i svaki put kada blagujemo njegovo tijelo i krv, čovjek se iznutra mijenja po snazi koju mu daruje Onaj koji je izvor novog života, koji ne nestaje i ne prolazi, nego traje za život vječni.¹³⁵

Ovu tajnu Božjeg sjedinjenja s čovjekom, Augustin pokušava riječima izreći ovako: „*Sam je Krist pravi Bog i vječni život. Sam kaže: Tko vjeruje u mene, živi u meni; i tko živi u meni, ima me. Što znači mene imati? Znači imati život vječni. On kao Život vječni uzeo je smrt, život vječni je htio umrijeti: Ali od tvojega, ne od svojega; primio je od tebe ono u čemu će umrijeti za tebe. Od ljudi je uzeo tijelo, ali ne na ljudski način. Imajući naime Oca na nebu, izabrao je majku na zemlji; ondje je rođen bez majke, a ovdje bez oca. Život je dakle uzeo smrt, da život ubije smrt. Rekao je: Tko u me vjeruje, ima život vječni, ne ovaj koji vidimo, nego onaj (zasad) skriveni. Riječ je vječni život: U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše u Boga i Riječ bijaše Bog i život bijaše ljudima svjetlo (Iv 1,1.4). Isti je život vječni dao i primljenomu tijelu vječni život. Došao je umrijeti, ali je treći dan uskrsnuo. Između Riječi koja je tijelo uzela i tijela koje je uskrsnulo smrt je dokrajčena.*“¹³⁶

Za Augustina imati život vječni znači imati Krista, utjelovljenu Riječ, koja je uzevši ljudsko tijelo, tom istom tijelu – čovjeku, na dar ostavila život vječni. A da bi čovjek imao Krista – život vječni, potrebno je da tog istog Krista u svetoj Euharistiji prima i od nje hrani svoj duh, kao što primanjem obične hrane na životu podržava svoje tijelo. Augustin je važnost primanja Euharistije za život vječni protumačio i na temelju Isusovih riječi iz Ivanovog Evanđelja, kako nitko nije uzašao na nebo, osim onoga koji je sišao s neba (Iv 3,13). Na temelju ovih

¹³³ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA (ur. hrv. izdanja), *Katekizam Katoličke Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994., br. 1402.

¹³⁴ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, 151.

¹³⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis: enciklika biskupima, svećenicima, redovničkim zajednicama, sinovima i kćerima Crkve i svim ljudima dobre volje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., br. 18

¹³⁶ Usp. Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 26,10 (256-257)

riječi, Augustin zaključuje kako samo onaj koji se ucijepio u Krista i postao dio njegova Tijela, može uzići s njime do neba i uživati slavu nebesku.¹³⁷

¹³⁷ Usp. Ivan Bodrožić, *Euharistija: od povijesti do vječnosti*, 114.

4. Preduvjeti ispravnog blagovanja Euharistije

S obzirom kako blagovanje Euharistije kršćani razlikuju od blagovanja običnog jela, jer u njoj primaju samog Boga, priliči da onda tom blagovanju i pristupe doličnim poštovanjem, kako bi ga dostojno i ispravno blagovali. Sveti Pavao po tom pitanju ovako upozorava Korinćane: „*Stoga, tko god jede kruh ili pije čašu Gospodnju nedostojno, bit će krivac tijela i krvi Gospodnje. Neka se dakle svatko ispita pa tada od kruha jede i iz čaše pije.*“ (1 Kor 11,26-27)

4.1.1 Čudorednost života

Prepoznatljivi znak prvih kršćana, svakako je bio čudoredni život, koji je za to vrijeme i ondašnje Rimsko Carstvo bio rijetkost. Iz opće povijesti poznat je svakodnevni život raskalašenih Rimljana, koji se nisu susprezali od ničega. Upravo u Pavlovoj poslanici Rimljanima, urgentnost situacije, Pavla potiče da eshatološkom pobudom savjetuje vjernicima kako se trebaju zaodjenuti oružjem protiv požuda tijela: „*Zaodjenite se Gospodinom Isusom Kristom*“ (13,14).¹³⁸ Ovaj Pavlov tekst, biti će i životna prekretnica u životu svetog Augustina. Proživjevši život u raskalašenosti, dolazi do trenutka kada spoznaje svoju bijedu i kroz plač vapi za promjenom. Dok je plakao u svom skrušenom srcu, začuo je tajanstveni glas: „*Tolle lege! Tolle lege!*“. Sjetivši se kako je sveti Antun pustinjač uzeo sebi kao opomenu evanđeoske riječi na koje se slučajno namjerio, odluči i on uzeti poslanice svetog Pavla koje je imao uza se, te počne čitati tiho poglavlje na koje mu je najprije oko zapelo, a to upravo bijaše retci iz poslanice Rimljanima: „*Kao po danu pristojno hodimo, ne u pijankama i pijančevanjima, ne u prilježništvima i razvratnostima, ne u svađi i ljubomoru, nego zaodjenite se Gospodinom Isusom Kristom i, u brizi za tijelo, ne pogodujte požudama (Rim 13,13-14).*“¹³⁹

Ove Pavlove riječi bile su putokaz i ostalim kršćanima za koje su pogani sami govorili: „*Gledajte kako se ljube*“. Ta ljubav koja je bila vidljiva među njima, izvirala je upravo iz ljubavi koja im je darovana na križu i ostavljena u presvetoj Euharistiji. I Upute apostolske donose nam formalnu odredbu o čudorednom životu, kao preduvjetu ispravnog blagovanja Euharistije: „*U dan Gospodnji saberite se zajedno da lomite kruh i vršite euharistiju (dajte hvalu), ispovijedajući prethodno svoje prestupke, da vaša žrtva bude čista. A nijedan koji ima*

¹³⁸ Usp. Raymond E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 568.

¹³⁹ Usp. Aurelije Augustin, *Ispovijesti: knjiga I.-X.*, „prijevod; Andrija Živković“, Verbum, Split, 2010., 225-226.

spor sa svojim drugom neka se ne pojavi na vašem sastanku dok se nisu pomirili da se ne okalja vaša žrtva“ (Didaché 14,1-2).¹⁴⁰

Vidimo kako je ispovijedanje prestupaka, bio temeljni preduvjet da bi žrtva koja će se slaviti, bila čista i Bogu ugodna. O važnosti tog preduvjeta bio je svjestan i Augustin kada je u svom komentaru na Ivanovo evanđelje napisao ovo: „*Ako si dobar, ako pripadaš tijelu, koje označuje Petar, imaš Krista i u sadašnjosti i u budućnosti: u sadašnjosti po vjeri, u sadašnjosti po znaku, u sadašnjosti po krsnomu sakramentu, u sadašnjosti po oltarskomu jelu i piću. Imaš Krista u sadašnjosti, ali imat ćeš ga uvijek jer kada iziđeš odavle, doći ćeš k njemu koji je rekao razbojniku: Danas ćeš biti sa mnom u raju (Lk 23,43). Ako se loše vladaš, činit će se kako u sadašnjosti imaš Krista jer ulaziš u Crkvu, obilježen si Kristovim znakom, krstiš se Kristovim krstom, miješaš se s Kristovim udovima, pristupaš Kristovu oltaru; u sadašnjosti imaš Krista, ali zlo živeći nećeš ga uvijek imati.*“¹⁴¹

Već smo spomenuli kako je za Augustina „imati Krista“, značilo blagovati Kristovo tijelo i krv, a ovdje vidimo i dodatak kojim se označuje kako samo izvanjsko blagovanje nije dovoljno da bi se imalo Krista i sada i u budućnosti. Samo ako si dobar, veli Augustin, imat ćeš Krista i u sadašnjosti i budućnosti, a protivno tome, ako se loše vladaš, činit će se kako ga imaš u sadašnjosti dok ga blaguješ, međutim, nećeš ga imati uvijek jer kako kaže Pavao. „*Tko jede i pije nedostojno, sud sebi jede i pije* (1 Kor 11,29).

U Augustinovo vrijeme bio je običaj vršenja javne pokore koja je isključivala pričest, jer su počinjeni grijesi koji uzrokuju „smrtnu bolest“. U tom trenutku, Euharistija se kao lijek „odlagala“. Biskup je imao glavnu riječ, te je on bio taj koji je udaljavao pokornike od oltara dok se ne obavi javna pokora. Nakon izvršenja javne pokore, opet je biskup taj koji pokornika „izmiruje“ s Crkvom i dopušta mu da iznova „pristupi“ Euharistiji.¹⁴² Po ovom vidimo kako je blagovanje teških grešnika bilo strogo zabranjeno, te koliko se držalo do dostojnog blagovanja tijela i krvi Kristove.

Pored ovoga, moramo još spomenuti kako je kršćanska vjera bez djela ljubavi, ćudoređa nepotpuna. O tome nas je poučio i sam Krist, koji davši nam milost vjere, upozorava i na dvije zapovijedi ljubavi, a apostol Pavao napominje: „*vjera ljubavlju djelotvorna (Gal 5,6)*“. Toga pravila držao se i sveti Augustin pišući ovo: „*Ali reći ćeš: imam sakrament. Pravo veliš: sakrament je Božji; imaš krst, i to priznajem. Ali što kaže isti apostol? Kad bih znao sva*

¹⁴⁰ Usp. Tomislav J. Šagi – Bunić, *Euharistija u životu crkve kroz povijest*, 20-21.

¹⁴¹ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 50,12 (430)

¹⁴² Usp. Marijan Mandac, Uvod, u: sv. Augustin, *Govori 2; preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac*, 63.

otajstva i imao dar prorokovanja...; i kad bih imao svu vjeru da bih i gore premještao (1 Kor 13,2): da možda i ovo ne bi rekao: Uzvjerovah i dosta mi je. Ali što kaže Jakov? I đavli vjeruju, i dršću (Jak 2,19). Velika je vjera, ali ništa ne koristi ako nema ljubavi. Vjerujući dakle, ali ne ljubeći, govorili su: Što ti imaš s nama (Mk 1,24)? Vjeru su imali, ljubav nisu imali: zbog toga su bili đavli. Ne hvali se vjerom; još si s đavlina usporediv.“¹⁴³

Ovim je jasno izrečena bit kršćanske vjere. Bez djela ljubavi, ne možemo reći kako nasljedujemo Krista koji je bio sama ljubav. Augustin ide do te mjere da upozorava kako se ne smijemo hvaliti da imamo vjeru, ako ljubavi nemamo, jer na takav način više smo slični đavlina nego Kristu. Papa Benedikt XVI. u svojoj knjizi „*Naučiti vjerovati*“ ističe kako onaj koji zna da je ljubljen i sam je ponukan da ljubi. Upravo tako Gospodin, koji nas je prvi ljubio, traži da i mi u središte svojega života stavimo ljubav prema njemu i prema ljudima koje je on ljubio.¹⁴⁴

4.1.2 Vjernički stav

Da bi uspostavili ravnotežu kršćanskog života, neophodno je da napajamo oba izvora tog života, koja rastući u nama omogućavaju da budemo cjeloviti. S jedne strane sveti Jakov u svojoj poslanici naglašava kako je vjera bez djela mrtva (Jak 2,17), dok sveti Pavao u poslanici Rimljanima ističe kako se čovjek opravdava vjerom bez djela Zakona (Rim 3,28), a u Rim 10,14 opet naglašava kako srcem vjerovati opravdava. Na prvi pogled ovi izvještaji kada ih usporedimo izgledaju nam kontradiktorni i u neku ruku zbunjujući, jer ne znamo što staviti na prvo mjesto. Međutim, i same egzegete ističu kako Pavao nije obezvrijedio djela Zakona, već ga je podržavao i dapače smatrao svetim, puninom, te je inzistirao na zapovijedima, no isto tako nijedno ljudsko biće neće biti opravdano pred Bogom po djelima Zakona (Rim 3,20).¹⁴⁵

Djela ljubavi koja čovjek čini napajaju se sa izvora kršćanskog života, Isusa Krista, ali da bi bili Kristovi i mogli pretočiti tu njegovu ljubav u naš svakodnevni život, potrebno je da ga u Euharistiji primamo, jer upravo preko nje stupamo u najtješnji odnos s Njim. Pristupiti blagovanju njegova tijela i krvi bez imalo vjere u sebi, dovodimo se u opasnost poput Židova koji su blagovali manu, da umremo jer vjerujemo samo ono što vidimo. Augustin govoreći o

¹⁴³ Usp. *Isto.*, 6,21 (63-64)

¹⁴⁴ Usp. Benedikt XVI., *Naučiti vjerovati: duhovna poruka nade i ohrabrenja*, „prijevod; Branko Jozić“, Verbum, Split, 2013., 64.

¹⁴⁵ Usp. Raymond E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 574.

ispravnom blagovanju, pomiruje vjeru i djela na ovaj način: „*Zašto pripremaš zube i trbuh? Vjeruj i najeo si se. Vjera se razlikuje od djela, kako kaže Apostol, da se čovjek opravdava vjerom bez djela (Rim 3,28). Ima djela koja se čine dobra, bez vjere u Krista; a nisu dobra jer se ne odnose prema svrsi zbog koje su dobra: Jer dovršetak je Zakona Krist – na opravdanje svakomu tko vjeruje (Rim 10,4). Zato nije htio razlikovati vjeru od djela, nego je za samu vjeru rekao da je djelo. To je vjera ljubavlju djelotvorna (Gal 5,6.). Nije rekao: Ovo je vaše djelo, nego: Ovo je djelo Božje, da vjerujete u onoga kojega je on poslao da bude kako je pisano: Tko se hvali, u Gospodu neka se hvali (1 Kor 1,31).*¹⁴⁶

S obzirom kako Euharistija nije samo spomen čin i ponazočenje nečeg što se nekoć dogodilo, nego je i tip nečeg što tek ima nadoći i ostvariti se, Euharistija je tako i eshatološki sakrament. Kao i svaka žrtva, ona označava prijelaz, transcendiranje, iz profanog u sakralni svijet, u eshatološki svijet¹⁴⁷, a središnju eshatološku važnost ima upravo vjera (πίστις), jer sve vrijeme vjere neće kršćanima koristiti ako se u posljednji čas ne nađu savršeni (u vjeri).¹⁴⁸

Vjera koja se traži od kršćana zapravo su vrata kroz koja se jedino može ući u najdragocjeniji dar koji je Crkva primila od svoga Gospodina – Euharistiju.¹⁴⁹ Vrijednost i značenje dara kršćaninu bi trebala biti itekako poznata stvarnost jer svojom vjerom, što god da ima, primio je od svog Stvoritelja koji ga je stvorio i svakodnevno ga uzdržava dahom životnim (Post 2,7). Osim prvotnog dara života, čovjek i sve ostalo prima od Gospodina, što je sveti Pavao lijepo izrazio u svojoj prvoj poslanici Korinćanima: „*Što imaš da nisi primio?*“ (1 Kor 4,7). Uz to što je čovjek na dar primio ovozemaljski život, isto tako primio je i hranu, kruh koji je s neba sišao, za vječni, onozemaljski život. Primio je besplatno, milošću Božjom, a što ta milost zapravo znači Augustin piše: „*Što je milost? Nezasluženi dar. Što znači da je nezasluženo darovana? Darovana znači da nije uzvrćena.*“¹⁵⁰ Kada bi bila uzvrćena značilo bi da je čovjek svojim djelima zaslužio. Međutim, milosti koje čovjek prima, pa tako i milost Euharistije, čovjek je besplatno primio ljubavlju Božjom koja je prema čovjeku neizmjerana. Zato će u svojoj enciklici “*Evangelii Gaudium*”, papa Franjo reći kako Euharistija nije nagrada za savršenost, nego moćan lijek i hrana za slabe.¹⁵¹

¹⁴⁶ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 25,12 (247)

¹⁴⁷ Usp. Adalbert Rebić, *Biblijski i crkveno – povijesni vidovi euharistije i križa*, 54.

¹⁴⁸ Usp. Tomislav J. Šagi – Bunić, *Povijest kršćanske literature*, 63.

¹⁴⁹ Usp. Anton Tamarut, *Euharistija: otajstvo vjere i dar života*, 9.

¹⁵⁰ Usp. Sveti Augustin, *Tumačenje Ivanova Evanđelja*, 3,9 (26)

¹⁵¹ Usp. FRANJO I., *Evangelii Gaudium: Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014., br. 47.

Zaključak

S obzirom kako je ovaj rad za cilj imao pokazati dubinu i domete Augustinovog nauka o Euharistiji, za početak je bilo potrebno da se prikaže jedan povijesni slijed same Euharistije, koja preko svojih pralikova, o kojima je govorio i sveti Augustin, seže sve do Starog zavjeta. Taj povijesni slijed koji je prikazan u prvom poglavlju, od Starog, preko Novog zavjeta, pa sve do Augustina, poslužio je kako bi se u jednu ruku pokazala Augustinova odanost crkvenom nauku. Primivši u baštinu euharistijski nauk od svojih prethodnika, nastavio ga je i sam dalje razvijati u istom svjetlu u kojem ga je i primio, ne odstupajući ni malo od nauka Crkve. Ta njegova odanost, svoje uporište ima u njegovom nauku koji je iznosio u svojim mnogim spisima i propovijedima na kojima se temelji i ovaj cijeli rad. Tako je, nakon povijesnog tijeka Euharistije u prvom poglavlju, drugo poglavlje pobliže prikazalo njegovu, kako opću sakramentologiju, tako i sakramentologiju same Euharistije, da bi bilo jasno kako je Augustin, ne samo preuzimao nauk od svojih prethodnika, već da je i sam razvio svoj nauk u kontekstu svjedočanstva Crkve, te koji Crkva s ponosom čuva sve do danas. Nakon propitivanja Augustinove sakramentologije, pokazala se međusobna ovisnost otajstva utjelovljenja i Euharistije, kojeg je i Augustin bio itekako svjestan i na svoj ga način specifično tumačio. Za kraj drugog poglavlja, prikazala se Augustinova vjera u presvetu Euharistiju, koja je kroz povijest bila najviše osporavana i negativno valorizirana od strane Luthera i reformatora. Tim zadnjim naslovima drugog poglavlja, pobijena je reformatorska teza kako je Augustin držao samo do simboličkog tumačenja Euharistije.

Nakon drugog poglavlja koje se iznosilo u svjetlu kristologije, treće poglavlje rada obrađivalo je Euharistiju na temelju ekleziologije, po kojoj je sveti Augustin itekako poznat. Njegovim ekleziološkim rječnikom, dokazala se međusobna ovisnost o Euharistiji, kako zajednice u cjelini, tako i samih pojedinaca, koje je izgrađivala sve do mučeništva.

Nakon ta tri 'teološka' poglavlja, zadnje, četvrto poglavlje, bilo je posvećeno ćudorednom nauku, to jest istraživanju preduvjeta koji su potrebni da bi se pristupilo ispravnom blagovanju Euharistije. Kao prvi preduvjet, istaknula se ćudorednost života na kojoj se i sam Augustin tijekom života dosta mučio sve dok se nije potpuno obratio, nakon čega je rastao, kako na polju ćudoređa, tako i na polju vjere i vjerskog nauka, koji je drugi preduvjet ispravnog blagovanja Euharistije, a kojem je ujedno posvećen i zadnji naslov ovog rada.

Na koncu, može se reći, kako je dokazivanje Augustinovog pravovjernog nauka o Euharistiji, kao produkt dalo i jedan novi horizont, odakle se jasnije može gledati i razumijevati *otajstvo svih otajstava* – Euharistija.

Bibliografija

Knjige:

Adam Adolf. *Uvod u katoličku liturgiju*. Hrvatsko izdanje uredio: Anton Benvin, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1993.

Antić Andrija. *Euharistija: Krist na žrtvenicima u nama, među nama*. Crkva u svijetu, Split, 1982.

Augustin Aurelije. *Ispovijesti: knjiga I.-X.*, „prijevod; Andrija Živković“. Verbum, Split, 2010.

Augustin Aurelije. *O državi Božjoj*, sv. I. (knjige I-X). Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1982.

BENEDIKT XVI. *Deus caritas est: enciklika biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o kršćanskoj ljubavi*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

Benedikt XVI. *Naučiti vjerovati: duhovna poruka nade i ohrabrenja*. „prijevod; Branko Jozić“, Verbum, Split, 2013.

Biffi Inos. *Euharistija i njezina povijest*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1984.

Bodrožić Ivan. *Euharistija: od povijesti do vječnosti*. Glas Koncila, Zagreb, 2002.

Bove Gennaro, *Donatizam*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.

Brown Raymond E. *Uvod u Novi zavjet*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

Čabraja Ilija. „*Ja sam kruh živi*“: *euharistija u Ivanovu evanđelju*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL. Sacrosanctum concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji (4.XII.1963.), u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

Eberhard Nestle, *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart : Privilegierte Wuertembergische Bibelanastalt, 1945.

FRANJO I. *Evangelii Gaudium: Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014.

Gašpar Nela Veronika. *Teološki govor o Duhu Božjem: Od vječnosti do čovječnosti.* Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA (ur. hrv. izdanja), *Katekizam Katoličke Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994.

IVAN PAVAO II., *Ecclesia de eucharistia: enciklika biskupima, prezbiterima i đakonima te zavjetovanim osobama i svim vjernicima laicima o odnosu euharistije i Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.

IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis: enciklika biskupima, svećenicima, redovničkim zajednicama, sinovima i kćerima Crkve i svim ljudima dobre volje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.

Juraj Pavić, Tomislav Zdenko Tenšek. *Patrologija*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

Kasper Walter. *Sakrament jedinstva: euharistija i Crkva*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.

Körner Bernhard. *Božja prisutnost: Otkrivanje smisla euharistije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012.

Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994., *Knjiga Izlaska*

Kršćanska sadašnjost, *Rimski misal.*, Zagreb, 1980.

Lacan Marc-François, Mana, u: *Rječnik biblijske teologije*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969.

Mandac Marijan, Uvod, u: sv. Augustin, *Govori 2; preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac*, Služba Božja, Makarska, 1993.

Mandac Marijan, Uvod, u: sv. Ciprijan, *Jedinstvo crkve, Euharistija, Molitva Gospodnja; preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac*. Služba Božja, Makarska, 1987.

Mandac Marijan. *Sveti Augustin: Život i djelo*. Služba Božja, Split, 2019.

Mateljan Ante. *Otajstvo susreta: temeljna sakramentologija*. Crkva u svijetu, Split, 2010.

Popović Anto. *Uvod u knjige Petoknjžja i u pitanja nastanka pentateuha*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012.

Ratzinger Joseph – Benedikt XVI. *Isus iz Nazareta*,; „prijevod; Ivan Ivanda“. Verbum, Split, 2007.

Rebić Adalbert. *Biblijski i crkveno – povijesni vidovi euharistije i križa*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2005.

Rebić Adalbert. *Središnje teme Staroga zavjeta*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.

Roščić Nikola Mate. *Bez kruha ne možemo*. HKZ „MI“, Zagreb, 2005.,

Steiner Marijan, Kristova žrtva na križu i na našim oltarima, u: Nikola Bižaca, Jadranka Garmaz (prir.), *Antropološka i religiozna dimenzija žrtve. Zbornik radova XVIII. međunarodnoga znanstvenog skupa*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Crkva u svijetu, Split, 2013.

Sveti Augustin. *Tumačenje Ivanova Evanđelja*. Verbum, Split, 2020.

Sveti Justin. *Apologije / Justin ; [prijevod i bilješke Branko Jozić]*, Verbum, Split, 2002.

Šagi – Bunić Tomislav J. *Euharistija u životu crkve kroz povijest*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984.

Šagi – Bunić Tomislav J. *Povijest kršćanske literature*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1976.

Tamarut Anton. *Euharistija: otajstvo vjere i dar života*. Glas Koncila, Zagreb, 2004.

Testa Benedetto. *Sakramenti Crkve*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.

Članci:

Babijanski, Slađana. Žrtve u Svetom pismu, *Kateheza* 34 (2012) 3–4, 222–242

Barac, Fran. Znamenitost svetog Augustina, *Bogoslovska smotra*, Vol. 18 No. 4, 1930. 475-4

Bock, Ivan Petar. Sv. Augustin o Euharistiji, *Obnovljeni Život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol. 11. No. 7., 1930. 316-330

Čagalj, Ivan. Čovjek i njegovo određenje u antropologiji Aurelija Augustina. *Crkva u svijetu*, Vol. 10 No. 1, 1975. 35-41

Karlič, Ivan. Utjelovljenje Isusa Krista, Sina Božjega, *Obnovljeni život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol. 55 No. 2, 2000. 141-153

Košćak, Silvio. Homilije Aurelija Augustina o svetkovini pedesetnice u kontekstu borbe protiv donatista, *Crkva u svijetu*, Vol. 53 No. 4, 2018. 647-660

Internetske stranice:

<https://patrologija.com/tema-9-krscanski-odgovor-na-krivovjerja-u-2-st/> : preuzeto 10.4.2020.

http://dubrovačka-biskupija.hr/portal/livestream/zivo_vrelo201804.pdf : preuzeto 10.8.2020.

https://hr.wikipedia.org/wiki/Sveti_Lovro#cite_note-1: preuzeto 15.8.2020.